

Archeologienota De Klijte Dikkebusstraat

Verslag van Resultaten

Bert ACKE en Maarten BRACKE

11-8-2017

Titel: Archeologienota De Klijte Dikkebusstraat

Erkend archeoloog: Maarten Bracke, OE/ERK/Archeoloog/2015/00036

Auteurs: Bert Acke en Maarten Bracke

Projectcode bureauonderzoek: 2017G222

Intern projectnummer: 2017.118

Locatiegegevens: De Klijte, Dikkebusstraat 43-45

Lambertcoördinaten onderzoeksgebied: X: 39410 en Y: 166640; X: 39363 en Y: 166610

Oppervlakte plangebied: 3225m²

Kadastergegevens: Heuvelland, afdeling 6, sectie C, perceel nr. 698K, 698N, 668H2, 668W en 668X (zie figuur 7)

Topografische kaart: zie figuur 5 en 6

Betrokken actoren: Bert Acke (assistent-archeoloog), Maarten Bracke (erkend archeoloog) en Marnick Vandevoorde (contactpersoon initiatiefnemer)

Wetenschappelijke advisering: /

Plaats en datum: Zelzate, 11/08/2017

© Maarten Bracke, p/a Leegstraat 170, 9060 Zelzate. De auteurs aanvaarden geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de auteurs.

<u>1.</u>	<u>INLEIDING</u>	4
1.1.	WETTELIJK KADER	4
1.2.	ONDERZOEKSOPDRACHT	4
1.2.1.	VRAAGSTELLING	4
1.2.2.	RANDVOORWAARDEN	4
1.3.	WERKWIJZE EN STRATEGIE	5
1.3.1.	MOTIVERING ONDERZOEKSSTRATEGIE	5
1.3.2.	ORGANISATIE VAN HET VOORONDERZOEK	6
1.3.3.	ADVIES SPECIALISTEN	6
1.3.4.	WETENSCHAPPELIJKE ADVISERING	6
1.3.5.	SELECTIE BRONNEN	6
<u>2.</u>	<u>BUREAUONDERZOEK</u>	7
2.1.	HUIDIGE TOESTAND	7
2.2.	GEPLANEDE WERKEN	9
2.3.	LANDSCHAPPELIJKE LIGGING	11
2.3.1.	TOPOGRAFISCHE SITUERING	11
2.3.2.	LANDSCHAPPELIJKE SITUERING	13
2.3.3.	BODEMKUNDIGE SITUERING	16
2.3.4.	GEOLOGISCHE SITUERING	17
2.4.	HISTORISCHE SITUERING	20
2.5.	ARCHEOLOGISCHE SITUERING	29
<u>3.</u>	<u>SYNTHESE</u>	31
3.1.	ARCHEOLOGISCH VERWACHTINGSPATROON	31
3.2.	AFWEGING VERDER VOORONDERZOEK	31
3.3.	VERDER VOORONDERZOEK ZONDER INGREEP IN DE BODEM	32
3.4.	VERDER VOORONDERZOEK MET INGREEP IN DE BODEM	34
3.5.	BEANTWOORDING ONDERZOEKSVRAGEN	34
<u>4.</u>	<u>SAMENVATTING</u>	37
<u>5.</u>	<u>BIBLIOGRAFIE</u>	38
<u>6.</u>	<u>BIJLAGES</u>	39

1. Inleiding

1.1. Wettelijk kader

De archeologienota kadert in het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013. Naar aanleiding van een geplande aanvraag voor een verkavelingsvergunning te De Klijte Dikkebusstraat, waarbij de totale oppervlakte van de kadastrale percelen waarop de aanvraag betrekking heeft 3000m² of meer bedraagt, dient de initiatiefnemer een archeologienota toe te voegen aan de vergunningsaanvraag. De archeologienota dient opgemaakt te worden onder supervisie van een erkend archeoloog.

1.2. Onderzoeksopdracht

1.2.1. Vraagstelling

- Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?
- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?
- Zijn er landschappelijke factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?
- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?
- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?
- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

1.2.2. Randvoorwaarden

Niet van toepassing.

1.3. Werkwijze en strategie

1.3.1. Motivering onderzoeksstrategie

In het bureauonderzoek wordt een zo duidelijk mogelijk beeld gevormd van de huidige archeologische, historische en landschappelijke informatie van het projectgebied en diens omgeving. Deze gegevens worden vergeleken met de geplande werken en de hiermee gepaarde gaande verstoringen en vergravingen in de bodem. Het uiteindelijke doel is het bepalen of verder archeologisch onderzoek al dan niet aangewezen is.

Informatie over de afbakening van het plangebied en de geplande werkzaamheden werd aangeleverd via de initiatiefnemer door middel van ontwerpplannen en via mondelinge of schriftelijke communicatie. Om een zicht te krijgen op de huidige archeologische kennis van het plangebied, de directe omgeving en van de deelgemeente De Klijte (Heuvelland) in het algemeen werd de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) geraadpleegd.¹ Deze online databank is uitsluitend toegankelijk voor geregistreerde gebruikers, hoofdzakelijk archeologen. Aanvullend werden verschillende historische kaarten geraadpleegd via Geopunt², de centrale toegangspoort tot geografische overheidsinformatie, en via Cartesius³, een databank die kaarten bundelt van het Nationaal Geografisch Instituut (NGI), de Koninklijke Bibliotheek, het Rijksarchief, lokale archieven en het Koninklijk Museum voor Midden-Afrika. Aansluitend hierbij werden ook verschillende luchtfoto's bekeken die genomen zijn sinds de jaren '70 van vorige eeuw. Op het kaartmateriaal en de luchtfoto's werd het plangebied geprojecteerd, om zodoende een duidelijk beeld te krijgen van het landgebruik gedurende de laatste eeuwen. Geopunt leverde ook verschillende kaarten op die betrekking hebben tot de landschappelijke en bodemkundige ligging van het gebied. Een kadasterplan dat beschikbaar is via de GRB-kaart op Geopunt werd vergeleken met hetgene dat beschikbaar is via de CadGIS Viewer van de Federale Overheid.⁴ Een topografische kaart werd verkregen via het NGI.⁵

Op basis van dit onderzoek en het raadplegen van bovenvermelde bronnen kan een antwoord gegeven worden op de vooropgestelde onderzoeksvragen.

¹ <https://cai.onroenderfgoed.be/>

² <http://www.geopunt.be/kaart>

³ <http://www.cartesius.be/CartesiusPortal/>

⁴ <http://ccff02.minfin.fgov.be/cadgisweb/>

⁵ <http://www.ngi.be/topomapviewer/>

1.3.2. Organisatie van het vooronderzoek

In eerste instantie wordt gestart met het bureauonderzoek waarbij de diverse beschikbare bronnen geraadpleegd worden. Daarnaast wordt in detail bekeken wat de huidige toestand is van het plangebied en worden de geplande werkzaamheden onder de loep genomen. Op basis van deze gegevens samen wordt afgetoetst of ten eerste verder vooronderzoek noodzakelijk is en ten tweede welke onderzoekstappen er eventueel genomen moeten worden.

1.3.3. Advies specialisten

Niet van toepassing.

1.3.4. Wetenschappelijke advisering

Niet van toepassing.

1.3.5. Selectie bronnen

De gebruikte bronnen zijn beschreven onder 1.3.1. De bronnen daaronder vermeld waren afdoende om een gedegen advies te geven voor een verder archeologisch traject. Bijkomend archiefonderzoek werd, gezien de ligging van de site in een landelijke gemeente, niet opportuun geacht.

2. Bureauonderzoek

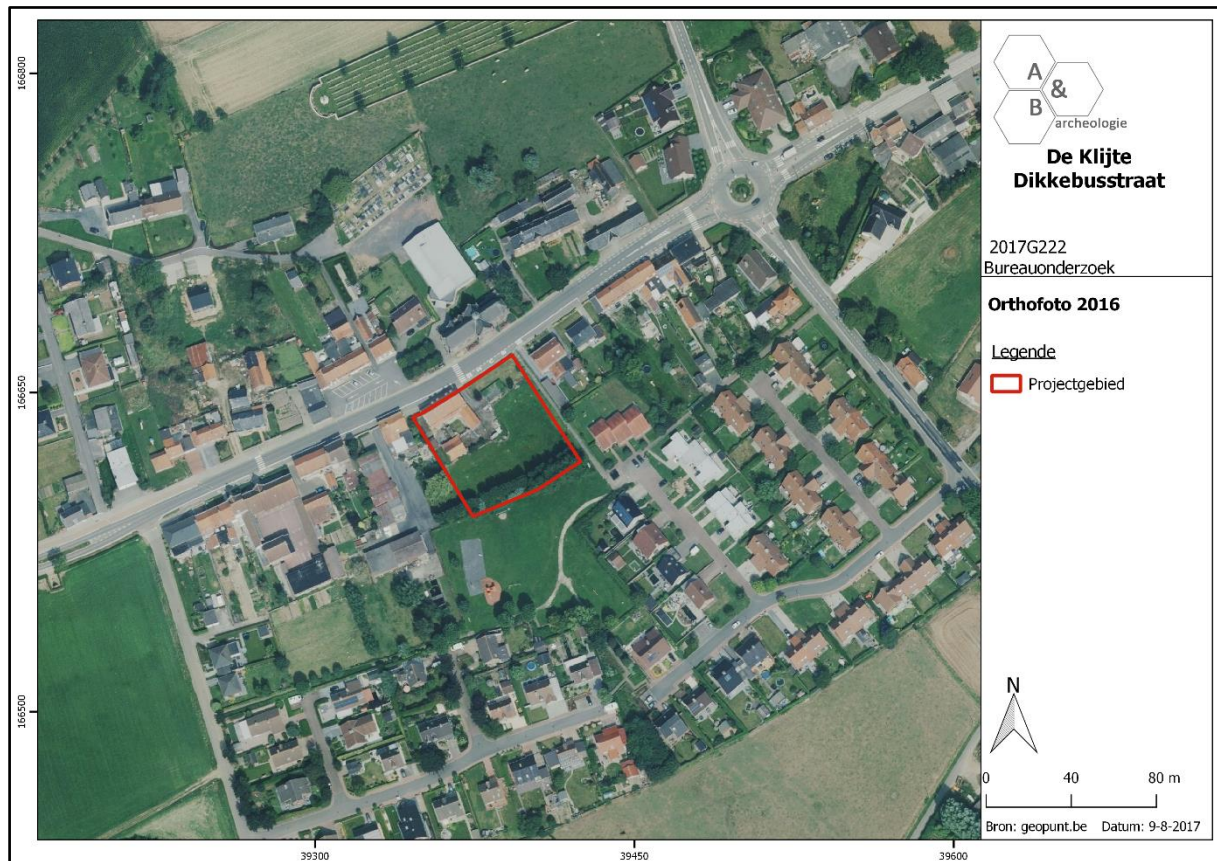
2.1. Huidige toestand

Het terrein is gelegen in De Klijte, deelgemeente van het Heuvelland (provincie West-Vlaanderen), aan de Dikkebusstraat 43-45 en heeft een totale oppervlakte van 3225m². Binnen het terrein bevinden zich momenteel twee halfopen bebouwingen in de noordwestelijke hoek. De westelijke woning, huisnummer 45, meet 110m² en is nog voorzien van een tweetal bijgebouwtjes (90 en 18m²) vlak achter de woning. De oostelijke woning, huisnummer 43, is L-vormig in oppervlak en meet ca. 150m². In het oostelijke deel aan de straatkant staat nog een lage rechthoekige stalling of schuur van 65m² opgetrokken met bakstenen. De rest van het terrein is ingenomen als weiland. Aan de oostelijke zijde wordt het terrein begrensd door een wandelpad.

Kadastraal gezien bevindt het terrein zich op: Heuvelland, afdeling 6, sectie C, perceel nr. 698K, 698N, 668H2, 668W en 668X.

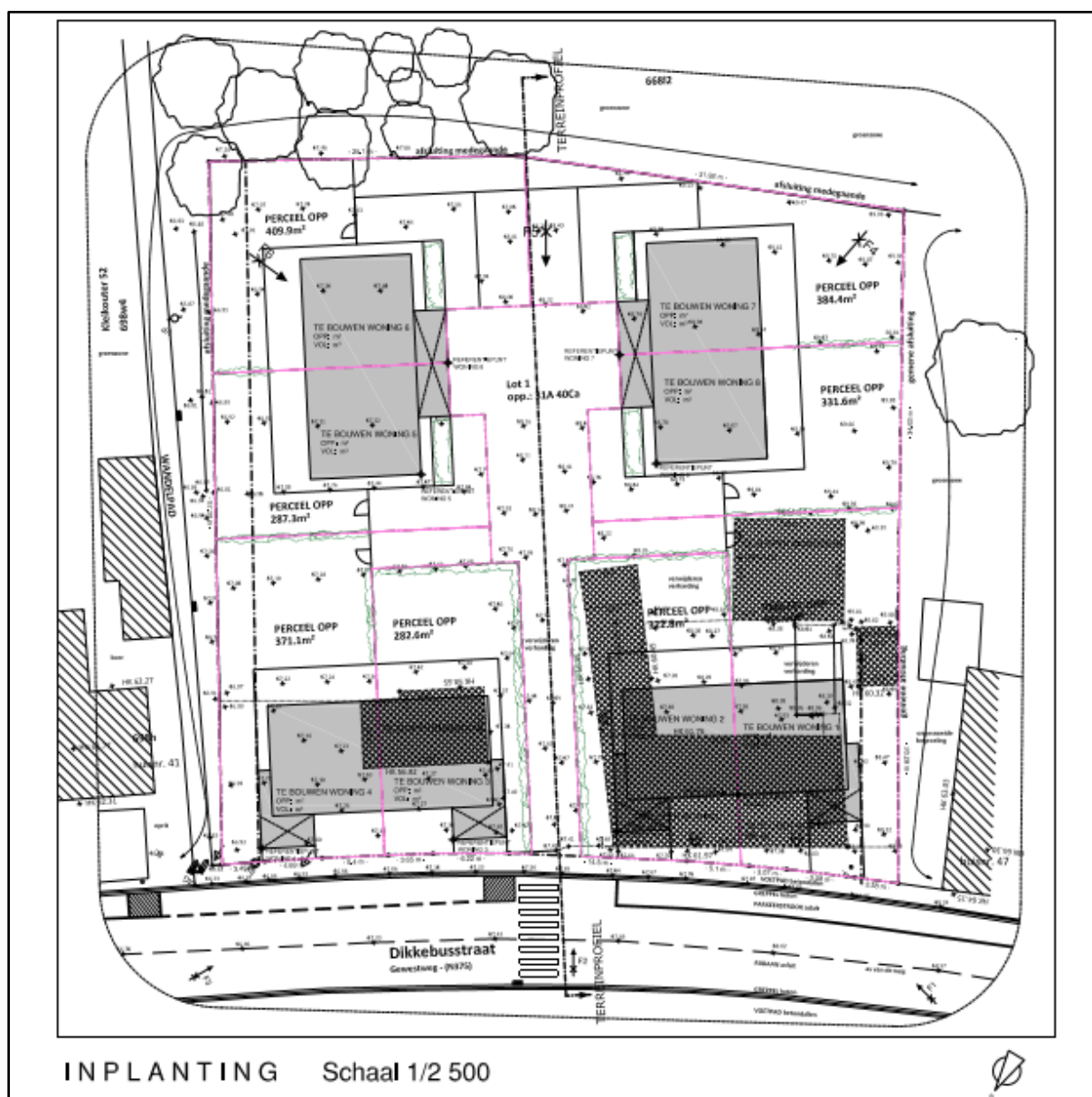
Figuur 1 Zicht op de bestaande toestand richting het zuidwesten met links het wandelpad, achteraan de wei, centraal de lage stalling en rechts de twee halfopen woningen.

Figuur 2 Uitsnede uit de orthofoto van 2016 met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).

2.2. Geplande werken

De geplande werken bestaan uit twee luiken. Het eerste luik omvat het verwijderen en afbreken van de bestaande gebouwen en overtollige begroeiing (enkele boompjes). Het tweede luik omvat de bouw van 8 halfopen bebouwingen binnen het plangebied, waarbij vier halfopen bebouwingen zich aan de straatkant bevinden (woning 1, 2, 7 en 8). Tussenin wordt een toegangsweg voorzien voor de vier achterliggende halfopen bebouwingen (woning 3, 4, 5 en 6). De percelen variëren tussen 282m² en 431m². De woningen zelf hebben een oppervlakte rond ca. 85m². Bijkomend worden nutsvoorzieningen (riolering, water, elektriciteit, ...) aangelegd. De geplande werken hebben bijgevolg een grote impact op het bodemarchief over het volledige plangebied.

Figuur 3 Uitsnede uit het plan 'geplande werken' met de 8 halfopen bebouwingen en met overlay van de bestaande gebouwen in donkere kleur (bron: initiatiefnemer).

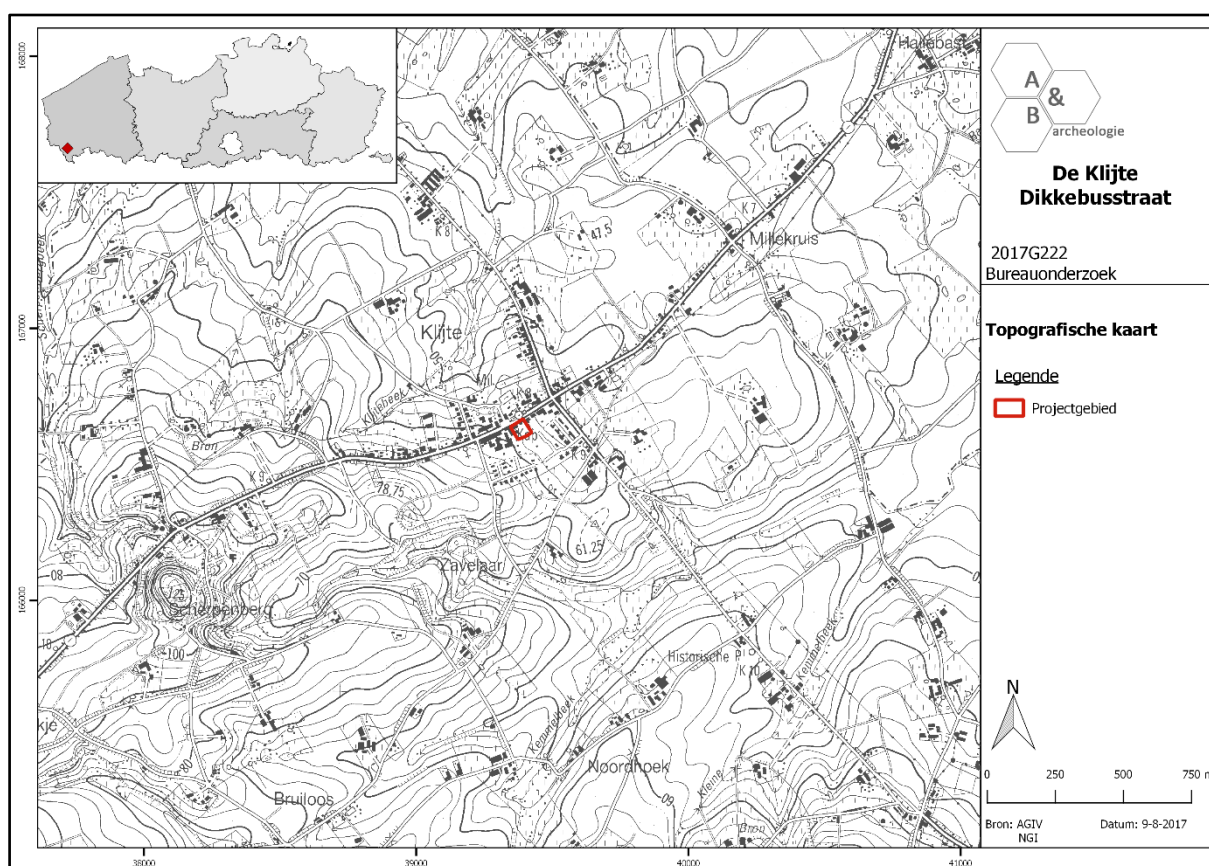
Figuur 4 Detailplan van twee halfopen bebouwingen (bron: initiatiefnemer).

2.3. Landschappelijke ligging

2.3.1. Topografische situering

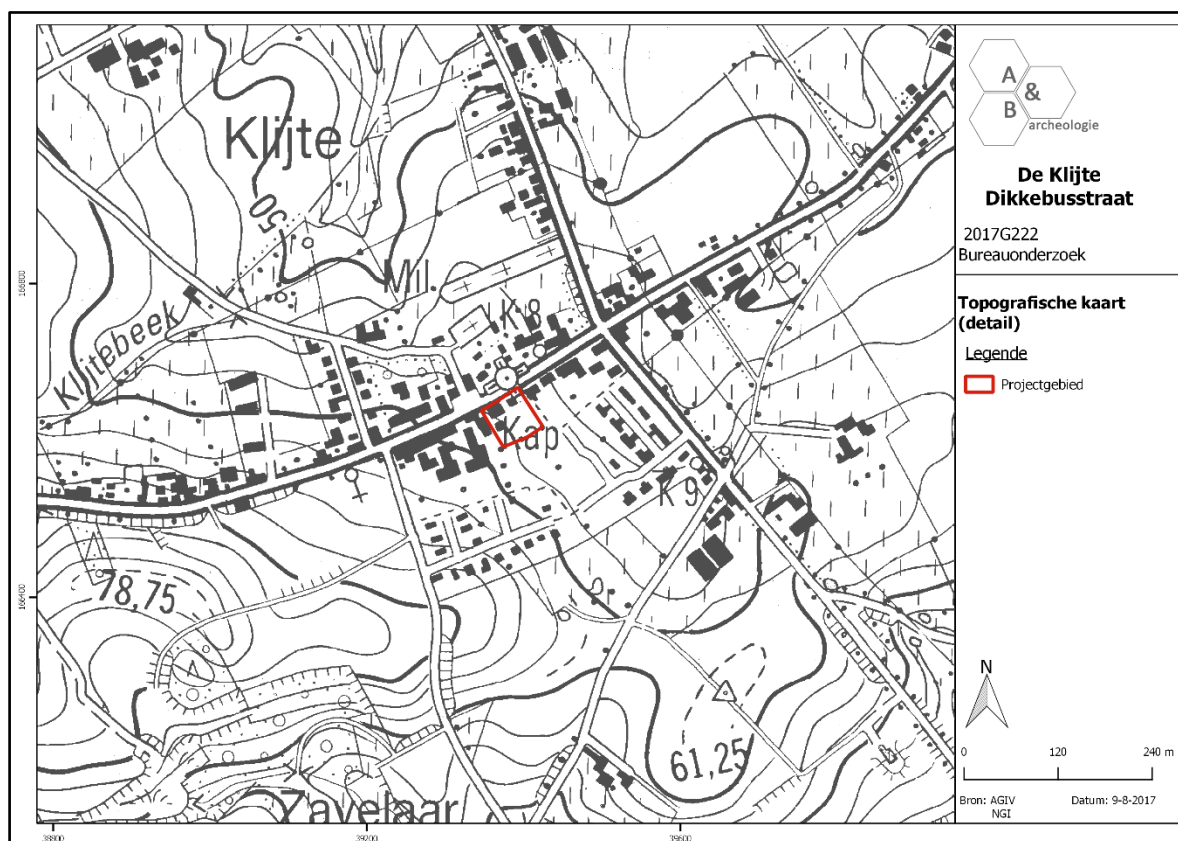
Het projectgebied bevindt zich in De Klijte, een deelgemeente van Heuvelland, gelegen in het westen van de provincie West-Vlaanderen bijna tegen de Franse grens. De gemeente Heuvelland bestaat uit de deelgemeentes De Klijte, Kemmel, Wijtschate, Wulvergem, Nieuwkerke, Dranouter, Loker en Westouter. Heuvelland situeert zich tussen de gemeentes Poperinge, Ieper, Komen-Waasten en Mesen en Frankrijk in het westen⁶.

Het plangebied bevindt zich aan de zuidelijke zijde van de Dikkebusstraat ter hoogte van de huisnummers 43 en 45. Het terrein is gelegen in het westelijke deel van het Klijte-Dorp. Ten zuiden werd in de afgelopen decennia een woonwijk ingepland ter hoogte van de Kleikouter en Zavelkouter. Verder naar het noorden toe loopt de Klijtebeek en naar het zuiden toe de Kasteelbeek. Kadastraal gezien bevindt het terrein zich op: Heuvelland, afdeling 6, sectie C, perceel nr. 698K, 698N, 668H2, 668W en 668X.

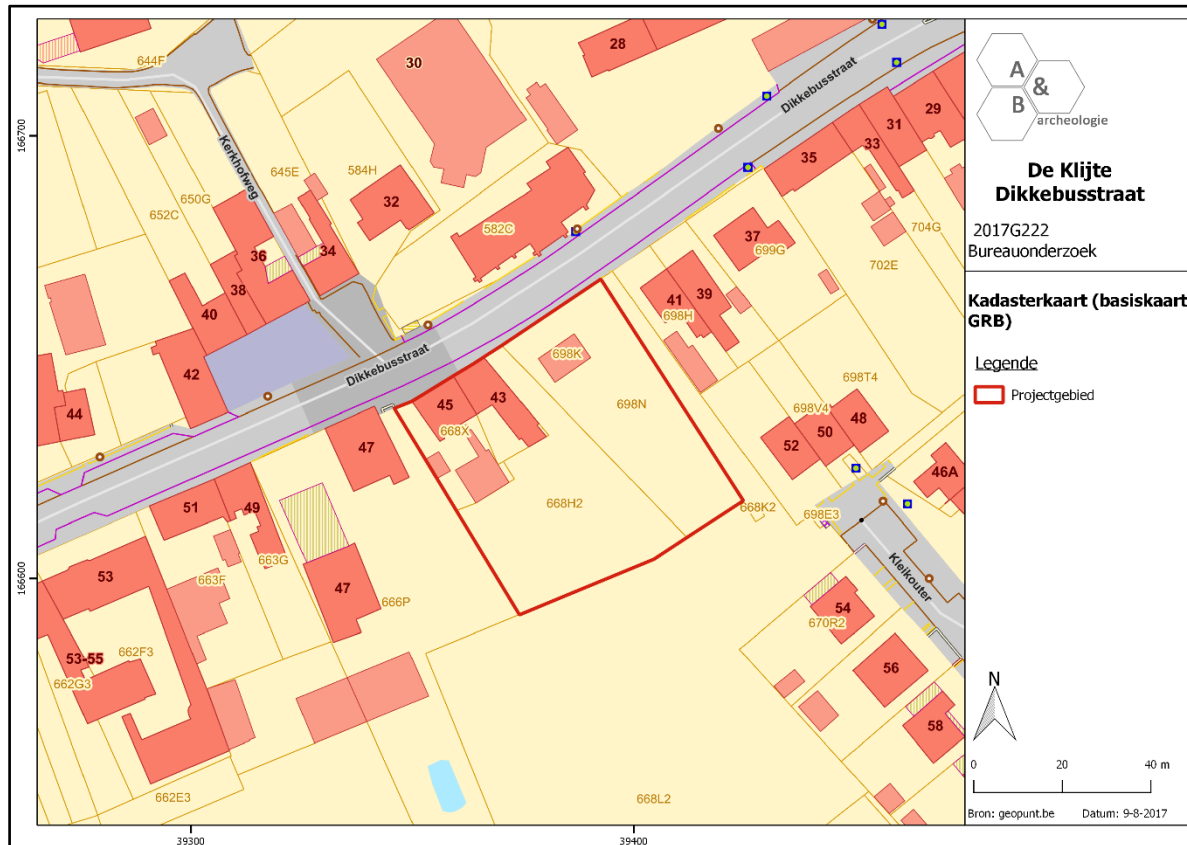

Figuur 5 Zicht op de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).

⁶ [https://nl.wikipedia.org/wiki/Heuvelland_\(gemeente\)](https://nl.wikipedia.org/wiki/Heuvelland_(gemeente)) en https://nl.wikipedia.org/wiki/De_Klijte

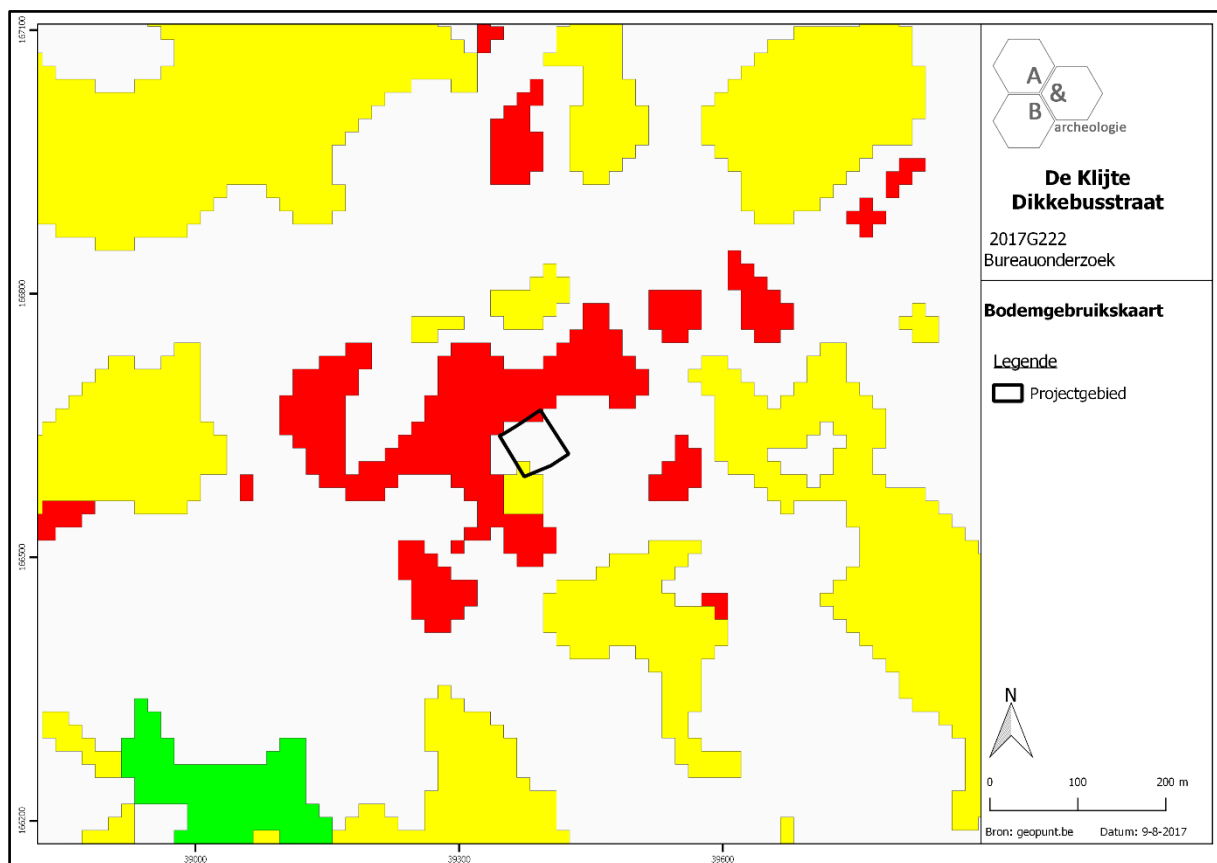

Figuur 6 Detailopname van de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).

Figuur 7 Zicht op het kadasterplan met aanduiding van de perceelsnummers (bron: geopunt.be).

Op de bodemgebruikskaart van 2001 staat het gebied onderverdeeld in twee types. Het eerste en grootste deel wordt aangegeven met een witte inkleuring en betekent 'Akkerbouw'. Een dergelijke type wordt als volgt omschreven: een bodem die gebruikt wordt in één of ander rotatiesysteem waarbij jaarlijks gewassen worden geoogst, inclusief braakland. Het tweede type wordt aangegeven in de zuidwestelijke hoek door middel van de gele inkleuring en betreft weiland. Het derde type betreft een rode inkleuring aan de noordelijke grens en slaat op Andere bebouwing. Het grootste deel van het gebied wordt hierbij bedekt door structuren, waaronder gebouwen, wegen en artificiële oppervlakten met groenzones. In totaal is bij dit type 30 tot 80% verhard.

Figuur 8 Zicht op de bodemgebruikskaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be).

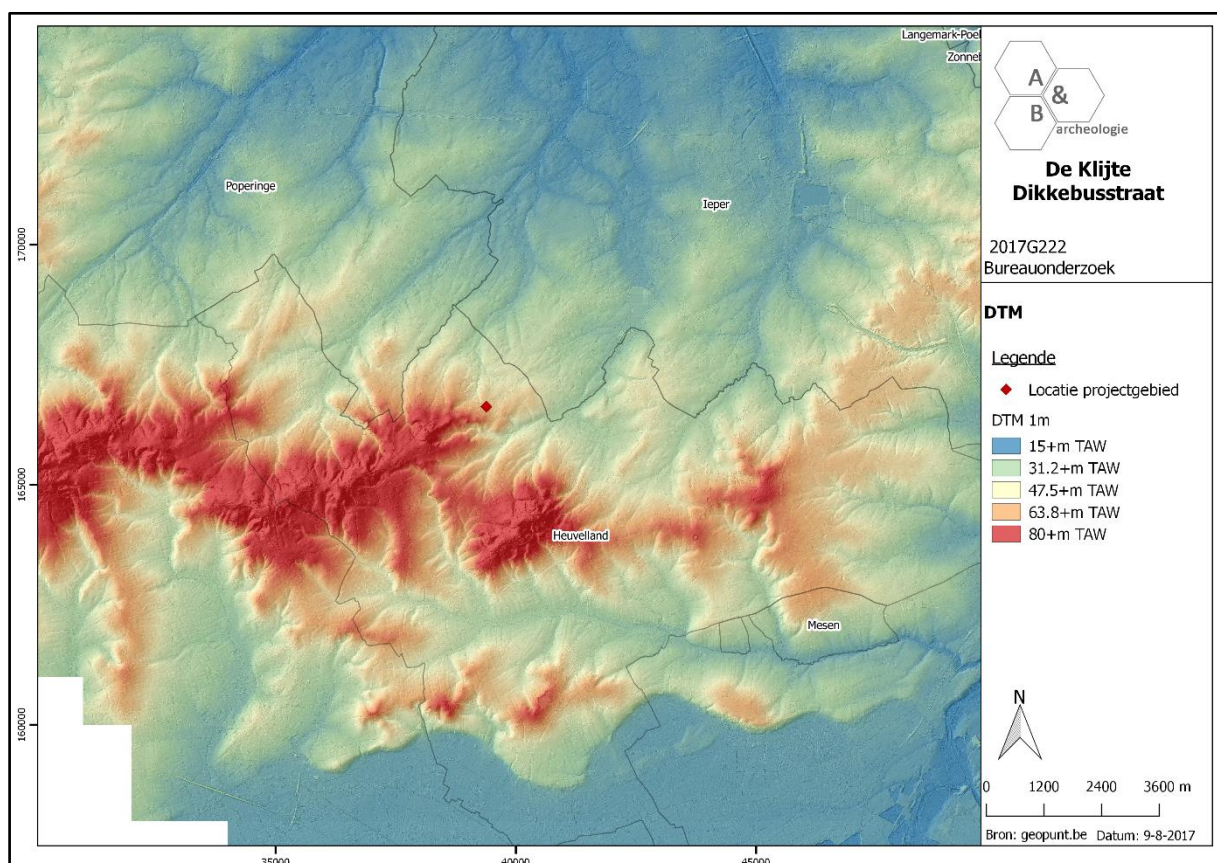
2.3.2. Landschappelijke situering

De Klijte en het Heuvelland behoort tot de streek van het West-Vlaamse Heuvelland. Het reliëf is sterk golvend met diverse hoge heuvels waaronder de Kemmelberg (156m), de Vidaigneberg (136m), de Rodeberg (129m) en de Scherpenberg (125m). Op de grens met Frankrijk ligt nog de Zwarte berg. De heuvels maken deel uit van een groter heuvellandschap dat ook het Houtland van de Franse Westhoek omvat. In oorsprong kenmerkte de streek zich als een bosrijk gebied, maar door landbouw en de impact van de Eerste Wereldoorlog is dit beeld veranderd. Enkel de heuveltoppen zijn nog bedekt met bomen, het landschap zelf heeft een meer open karakter. Op het Digitaal Hoogtemodel is

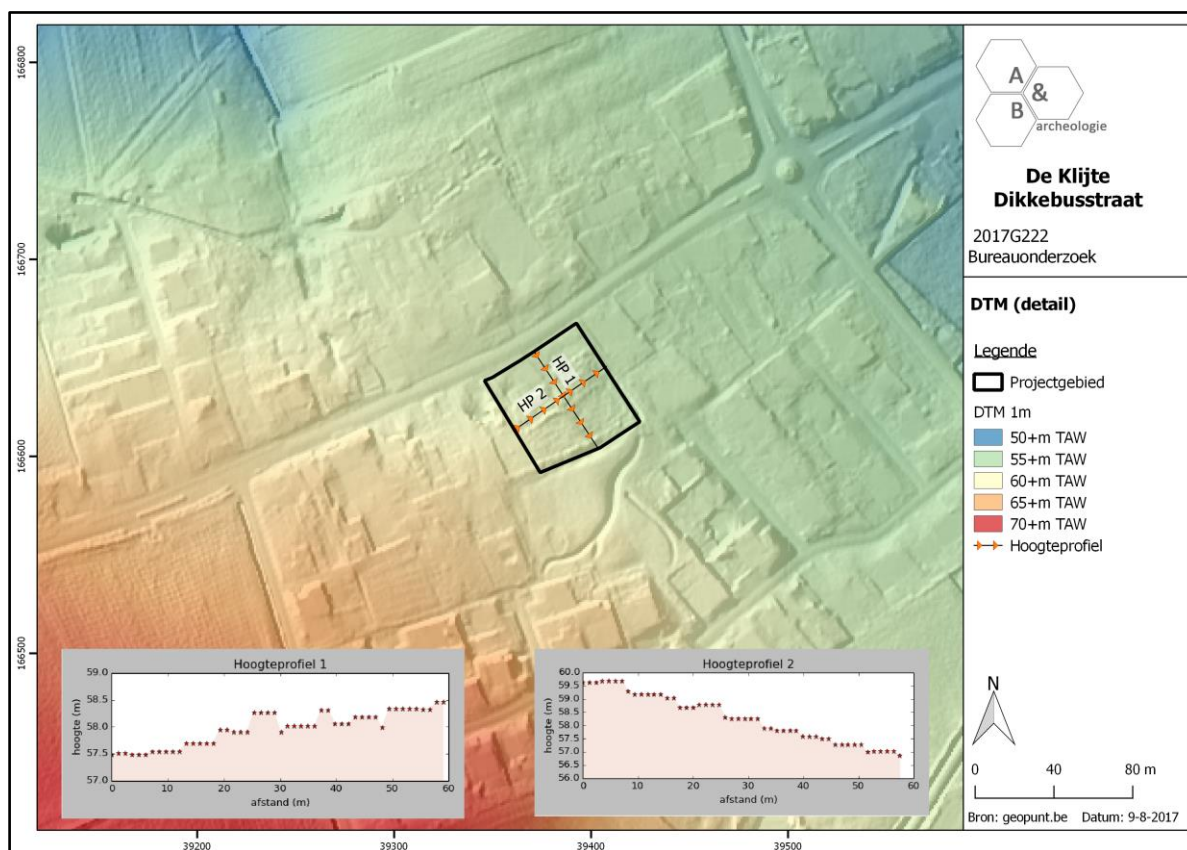
duidelijk te zien dat De Klijte op de noordelijke flank ligt van de heuvelrug centraal doorheen het Heuvelland.

Het onderzoeksgebied zelf is licht hellend naar het zuidwesten toe. Het zuidwestelijke deel ligt op het hoogste punt rond ca. +59,5m TAW. Naar het noord tot noordoosten toe neemt de hoogte af naar ca. +57m TAW. Verder naar het zuiden toe neemt de hoogte nog meer toe.

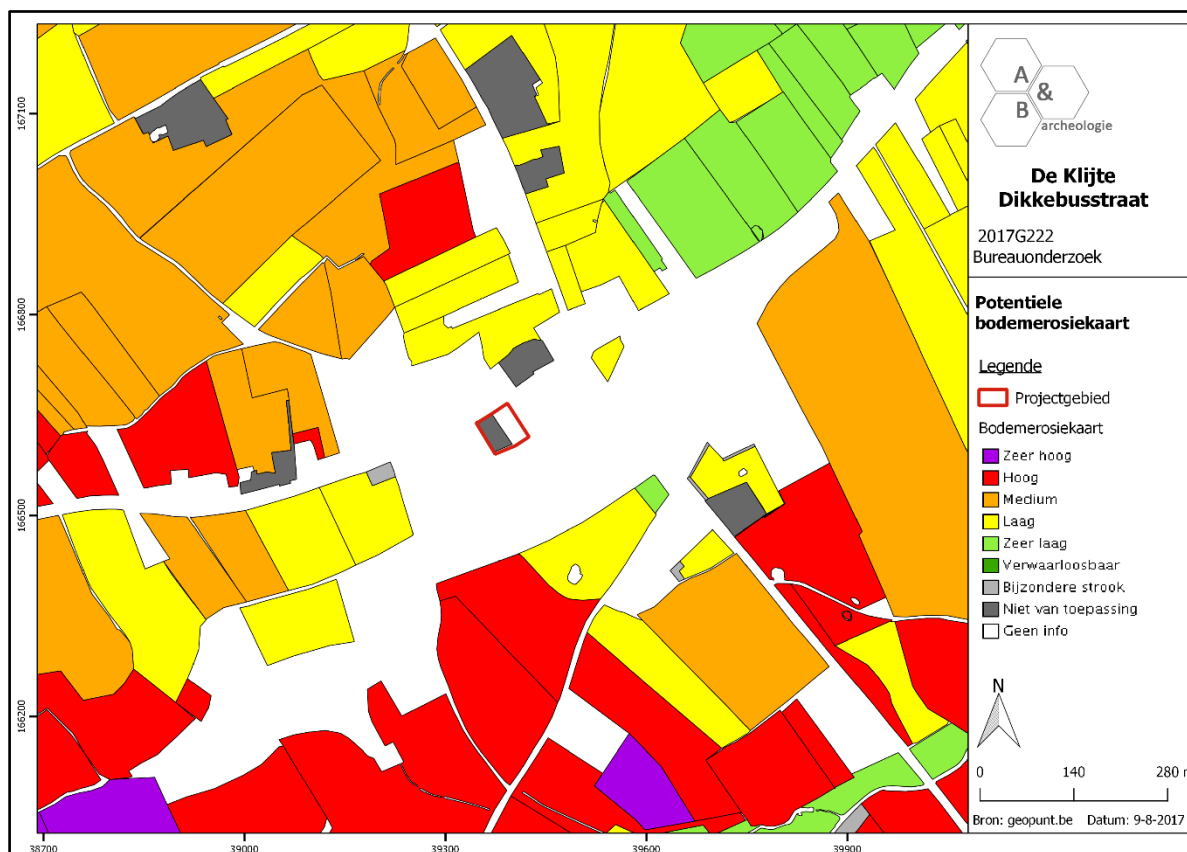
Op de potentiële bodemerosiekaart wordt het westelijke deel van het plangebied donkergrijs ingekleurd. Deze inkleuring geeft aan dat het gebied op basis van de erosiegraad niet van toepassing is. De terreinen rondom worden van lichtgroen (zeer laag) in het lager gelegen noorden naar rood (hoog) en paars (zeer hoog) ingekleurd naar het zuiden toe. De potentiële bodemerosiekaart baseert zich onder andere op de hellingsgraad van het terrein. Voor het terrein zelf zal eerder een lage erosiegraad van toepassing zijn.

Figuur 9 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel (bron: geopunt.be).

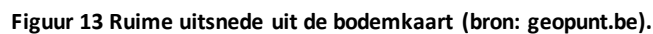
Figuur 10 Detailopname van het Digitaal Hoogtemodel met de twee hoogteprofielen (bron: AGIV).

Figuur 11 Zicht op de Potentiële bodemerosiekaart (bron: geopunt.be).

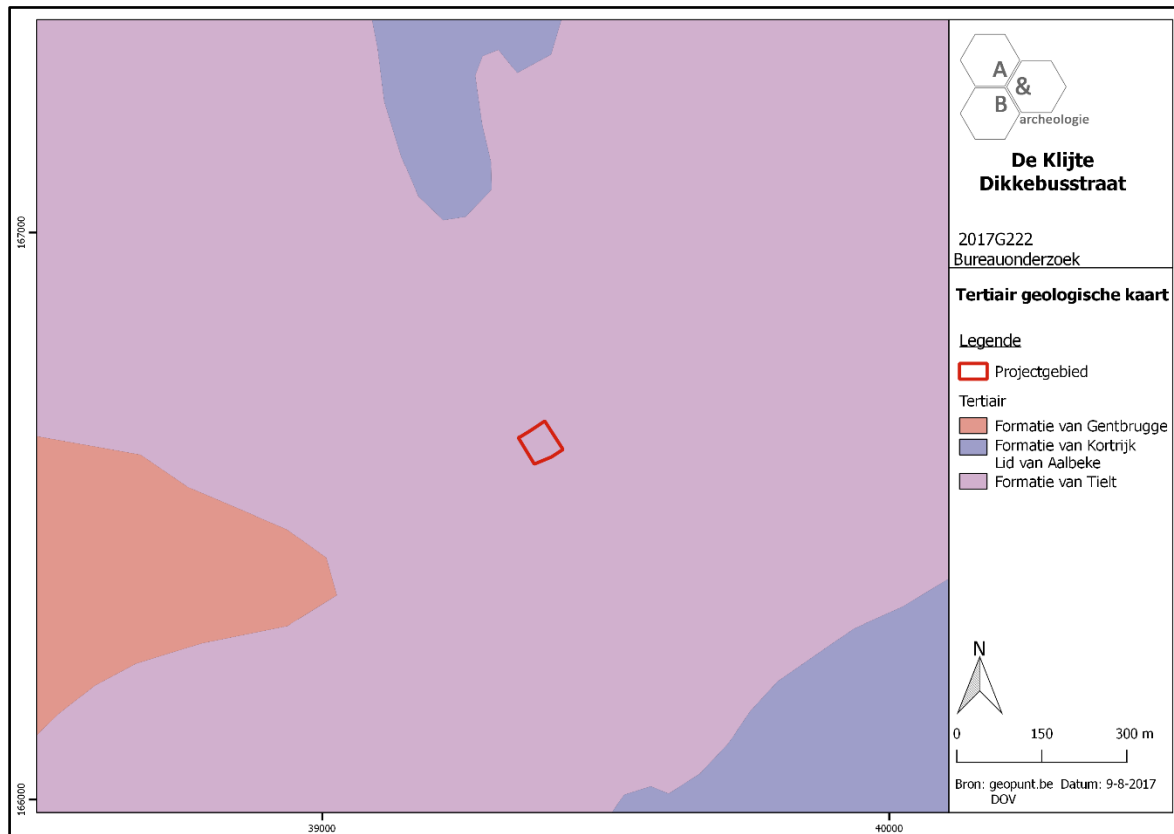
Binnen de grenzen van het plangebied worden twee bodemtypes aangegeven. Het noord en noordwestelijke deel wordt aangegeven als bebouwde zone (type OB) waarbij geen bodemkundige gegevens gekend zijn. Het grootste deel van het terrein wordt als type Lhc aangegeven. Deze bodem kenmerkt zich als een natte zandleembodem met een sterk gevlekte en verbrokkelde textuur B-horizont. Bij de landbouwgronden is de humeuze bovengrond 25-30 cm dik, grijsbruin, en vertoont roestverschijnselen in het benedengedeelte. Onder bos heeft Lhc een ruwe humusbedekking. De onderliggende uitgeloopte horizont is duidelijk roestig en bleek tot grijsgeel; de verbrokkelde textuur B is eveneens sterk gegleyficeerd, zeer onregelmatig en vertoont grillige vlekken, bruinachtig en sterk roestig. De Lhc gronden vertonen periodiek sterke wateroverlast. De gronden zijn weinig geschikt voor akkerbouw, maar geschikt voor weide alhoewel de bodem in de zomer sterk kan uitdrogen. Naar het noorden en zuiden toe worden kleiige bodems aangegeven. Deze bodems komen overeen met de Kasteelbeek en de Klijtebeek.

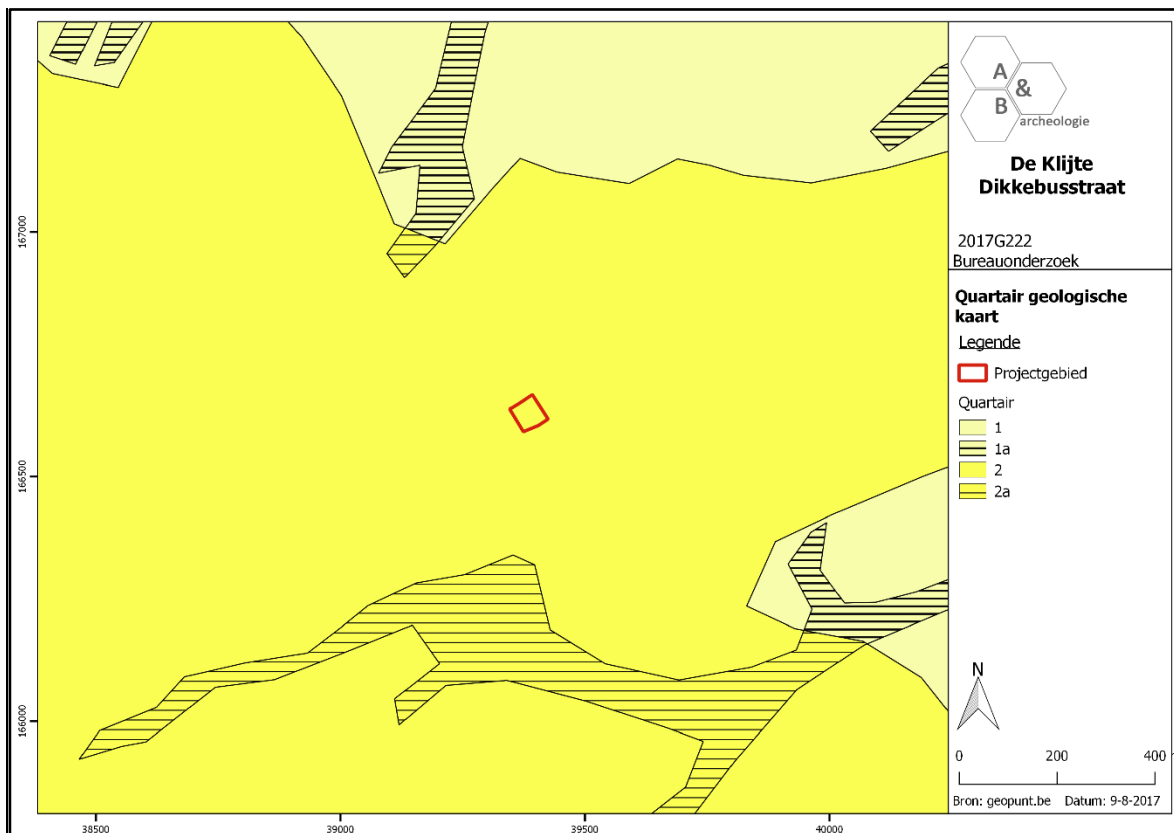

De tertiaire ondergrond ter hoogte van het plangebied bestaat uit afzettingen van de Formatie van Tielt. Deze formatie bestaat uit grijsgroen zeer fijn kleihoudend zand tot silt. De Formatie van Tielt bevindt zich bovenop de Formatie van Kortrijk. Deze formatie bestaat uit een dik pakket mariene zandige klei uit het vroeg-Ieperiaan.

De geomorfologische kaart voor deze streek is niet voorhanden en kan dus niet worden afgebeeld.

Figuur 14 Uitsnede uit de Tertiair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

Figuur 15 Uitsnede uit de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).

2	
ELPw en/of HQ	ELPw Eolische afzettingen (zand tot silt) van het Weichseliaan (Laat-Pleistoceen), mogelijk Vroeg-Holoceen; zand tot zandleem in het noordelijke en centrale gedeelte van Vlaanderen; silt (loess) in het zuidelijke gedeelte van Vlaanderen.
	HQ Hellingsafzettingen van het Quartair.

Figuur 16 Uitleg bij de Quartair Geologische Kaart; type 2 (bron: geopunt.be).

2.4. Historische situering⁷

Over de geschiedenis van De Klijte is nog niet veel geweten. De Klijte dankt zijn naam aan het Klijthof die een eerder beperkte betekenis had in het verleden. Oorspronkelijk hoorde het bij de gemeente Reningelst om nadien sinds 1977 geannexeerd te zijn bij het Heuvelland. In 1465 wordt er reeds een kapel (proosdij) gebouwd gewijd aan de Onze-Lieve-Vrouwekapel. In 1918 zal deze afbranden om vervangen te worden door de huidige driebeukige neogotische kerk in 1923. De kapel wordt verheven tot een parochiekerk ter ere van Sint-Blasius. Er zijn nog enkele bezittingen uit de 15de en 17de eeuw bewaard waaronder een beeld van Onze-Lieve-Vrouw met Kind⁸. Na de verwoestingen veroorzaakt door de Eerste Wereldoorlog werd De Klijte volgens het vooroorlogse grondplan wederopgebouwd onder leiding van architect Moerman uit Poperinge. In de dorpskern bevindt zich nog de begraafplaats La Clytte Military Cemetery nabij de kerk met gesneuvelden uit de Eerste Wereldoorlog. De belangrijkste locatie in de directe omgeving vormt de Kemmelberg waarbij tijdens archeologisch onderzoeken vastgesteld is dat hier een oppida uit de IJzertijd was gevestigd. Daarnaast herbergt de berg nog tal van sporen uit de Eerste Wereldoorlog, die ook grote delen van het oppida hebben verstoord. Vanaf de 5de eeuw n.C. werd de streek meer bewoond. In bijna alle dorpen ontstonden kleine Germaanse nederzettingen, meestal een hofstede in de midden van kleine boerderijen, percelen landbouwgrond en gemeenschappelijke grond. Tijdens de volle middeleeuwen nam de productie in de landbouw sterk toe. Steden ontstonden of groeiden rond een marktplaats en stimuleerden de handel. In deze regio kwam Ieper tot een hoge bloei in de volle middeleeuwen. De lakennijverheid bracht ook voor de omliggende gemeenten een bloeiperiode met zich mee, onder meer te Nieuwkerke en Kemmel. Vanaf het midden van de 16de eeuw zorgden verschillende gebeurtenissen voor een negatieve ommekeer. De kerkelijke hervorming van onder andere Calvijn kende hier veel aanhangers. Met de beeldenstorm in 1566 begon een periode van oorlog, gevolgd door een harde repressie. Velen vluchtten naar Nederland en Engeland waardoor dorpen bijna volledig ontvolkten. Deze religieuze burgeroorlog kwam bovenop de politieke twisten waaronder deze grensstreek tussen Vlaanderen en Frankrijk al sinds de 13de eeuw te lijden had. Ook in de 17de en 18de eeuw waren de vredevolle periodes eerder schaars. De internationale oorlogen betekenden niet zozeer verwoesting maar legden toen eerder grote fiscale lasten op.

De oudste kaart die geraadpleegd kan worden betreft de Ferrariskaart uit de 18de eeuw. Op deze kaart wordt net op de westelijke rand van het plangebied bewoning aangegeven. Op basis van de latere kaarten bevindt deze bewoning zich op het aanpalende terrein. De Ferrariskaart toont duidelijk het kleinschalige karakter van 'De Clytte' met een tiental woningen en een kleine kerk recht over het plangebied. Het gehucht wordt omgeven door boomgaarden, akkerlanden en velden al dan niet afgebakend met hagen en bomerijen. Het terrein zelf wordt aangegeven als een boomgaard wellicht toebehorend aan de naastgelegen woning. Op de Atlas der Buurtwegen (1841) is duidelijk dat de gebouwen zich op het aanpalende terrein bevinden. Het terrein zelf maakt deel uit van twee grotere percelen. Wel is duidelijk dat de omvang van het dorp toeneemt naar de aanpalende straten en invalswegen toe. De kaart van Vandermaelen (1846-1854) toont een gelijkaardig, doch minder gedetailleerd beeld. De kaart van Popp (1842-1879) toont in grote lijnen

⁷ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2017: *De Klijte en Heuvelland In Inventaris Onroerend Erfgoed. Opgehaald van* <https://inventaris.onroerenderfgoed.be> op 11/08/2017

⁸ http://openkerken.be/church_detail.asp?churchID=448

nog dezelfde perceelstructuur zoals op de Atlas der Buurtwegen. Wel is een kleiner perceel aanwezig in de noordwestelijke hoek dat aansluit op de aanpalende woning.

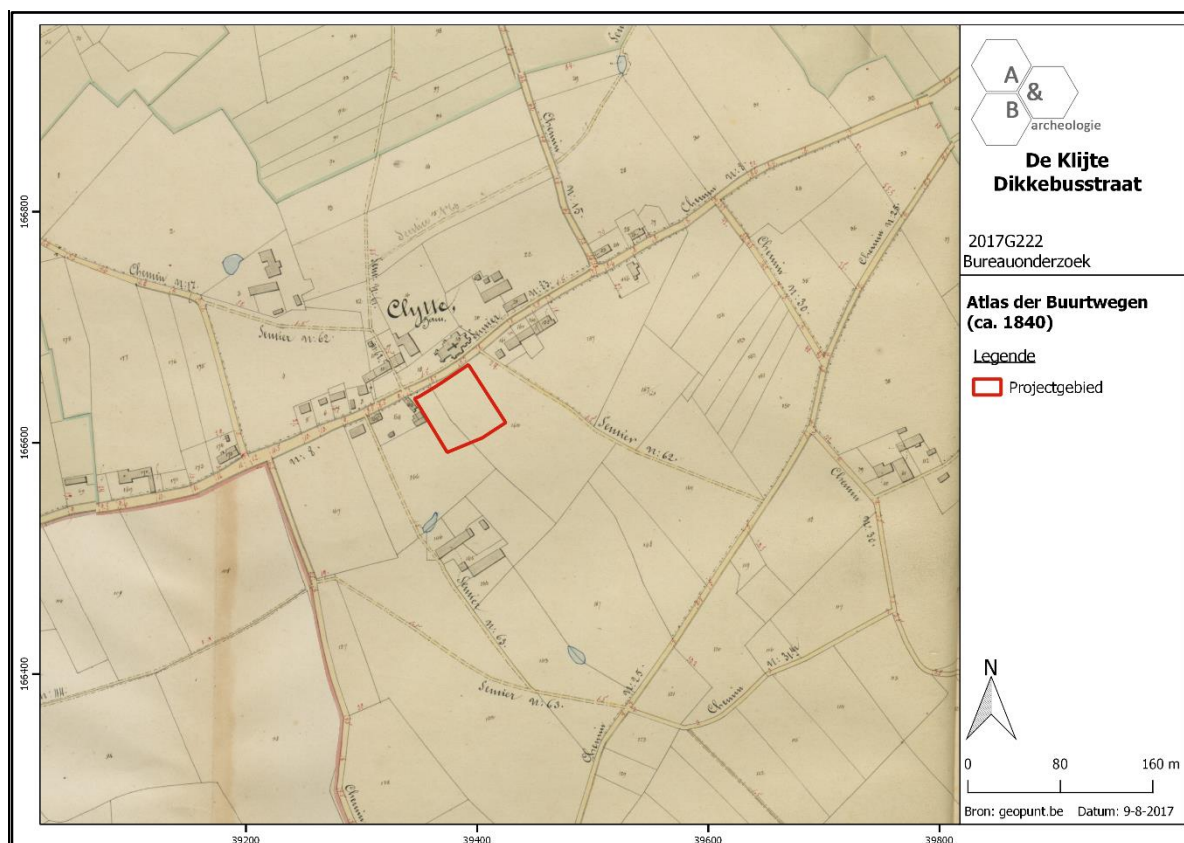
Op de topografische kaart van 1885 wordt voor de eerste maal bewoning aangegeven in het terrein zelf als een T-vormige structuur met een klein bijgebouw aan de straatzijde. Deze woning moet opgericht zijn rond het midden van de 19de eeuw.

Voor het projectgebied zijn verschillende loopgravenkaarten beschikbaar. De kaarten tonen geen structuren binnen de grenzen van het plangebied. Wel wordt de regio gekenmerkt door kampen zoals het Devon Camp ten zuiden van het terrein of Ferns Camp ten noorden, een spoorwegstation ten noordoosten en verschillende loopgraafstructuren.

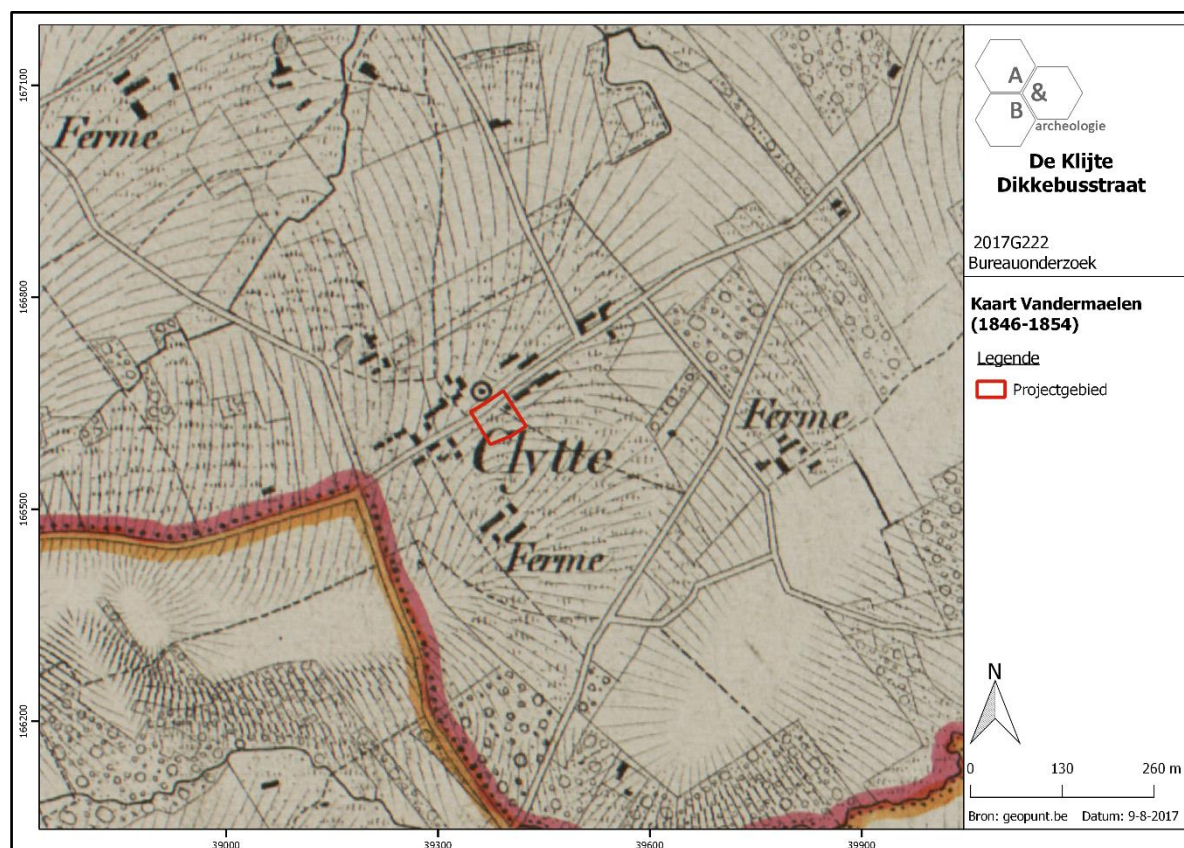
De vroegste luchtfoto betreft een orthofoto uit 1971. De kwaliteit en resolutie is vrij laag, maar toch kunnen hierop de woningen aan de straatkant gezien worden. Het achterliggende deel is opgesplitst in twee percelen en zijn in gebruik als akkerland en weiland. Op een latere en meer gedetailleerde luchtfoto van 1979-1990 is de bewoning duidelijk te zien, alsook de kleine lage schuur in het noordoosten. Het achtererf is in gebruik als weiland. Op de luchtfoto van 2016 blijft deze situatie ongewijzigd.

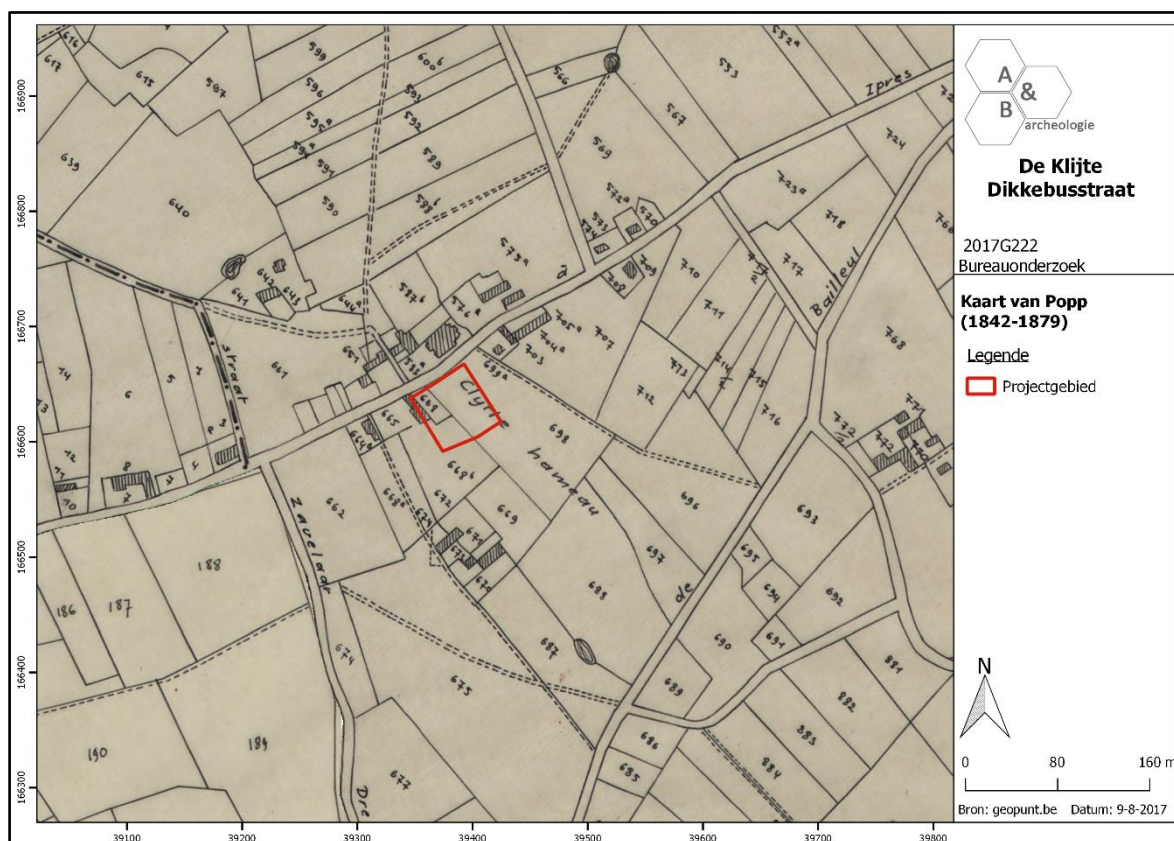
Figuur 17 Uitsnede uit de Ferrariskaart (bron: geopunt.be).

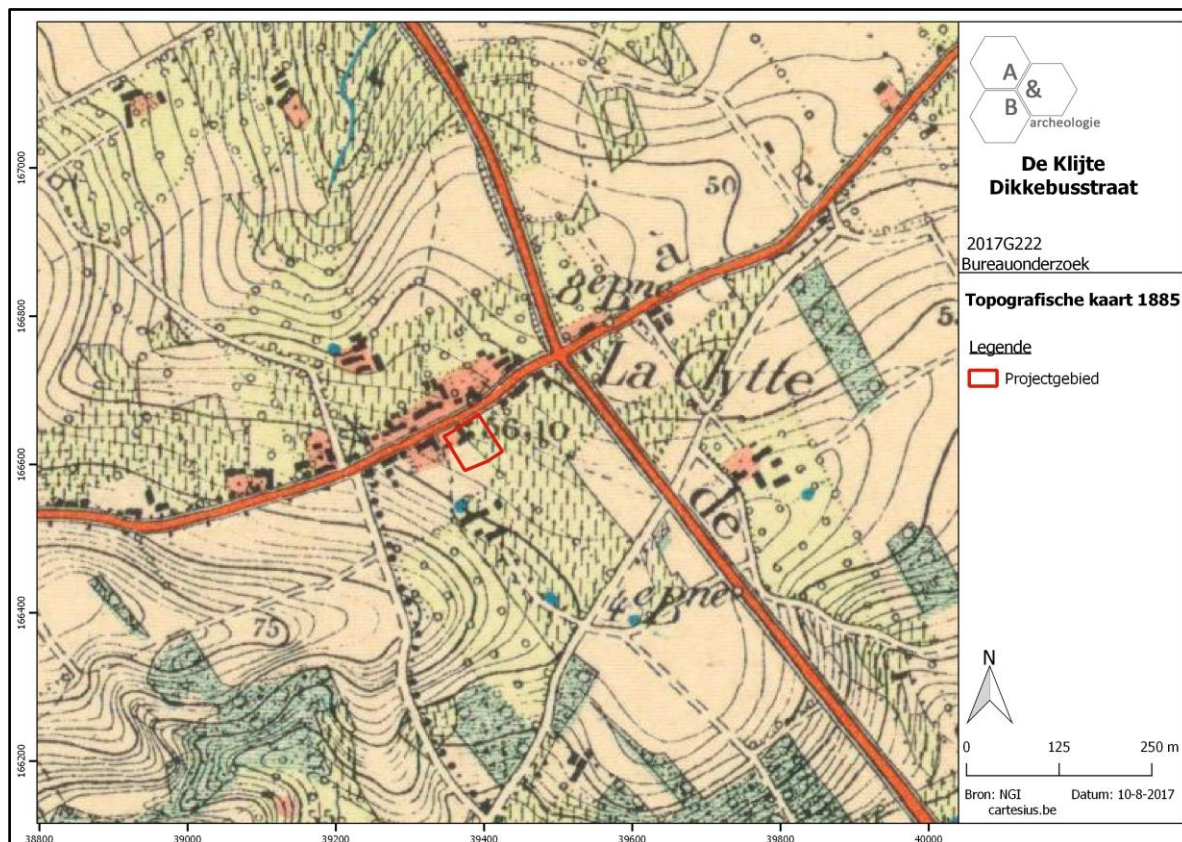
Figuur 18 Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen (bron: geopunt.be).

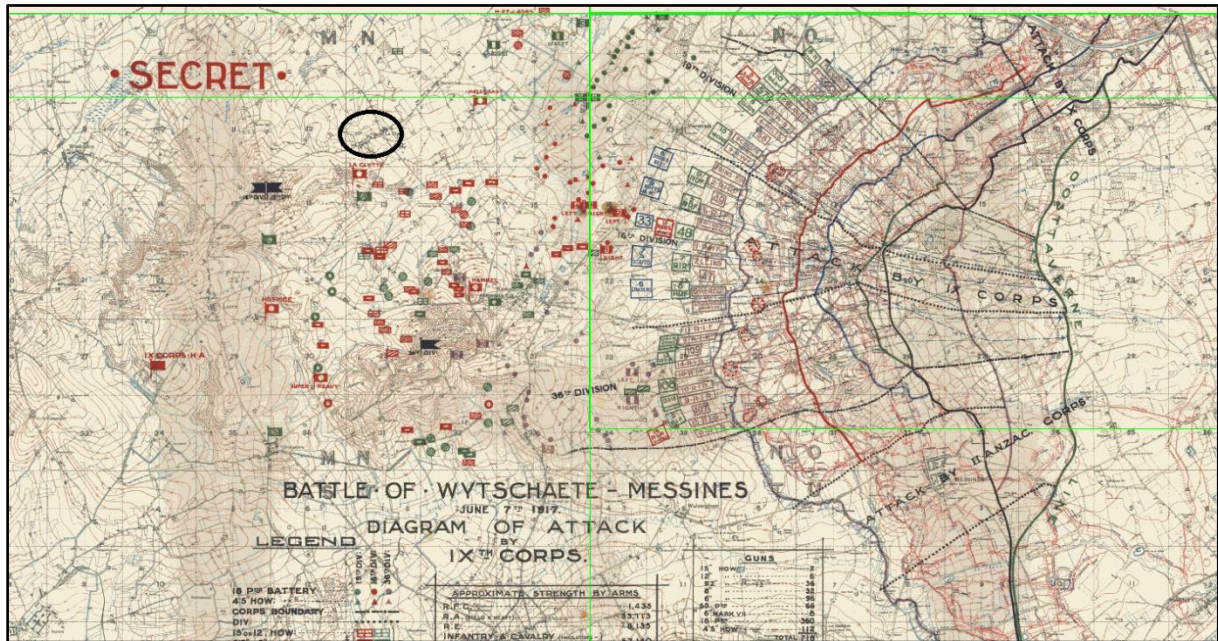
Figuur 19 Uitsnede uit de kaart van Vandermaelen (bron: geopunt.be).

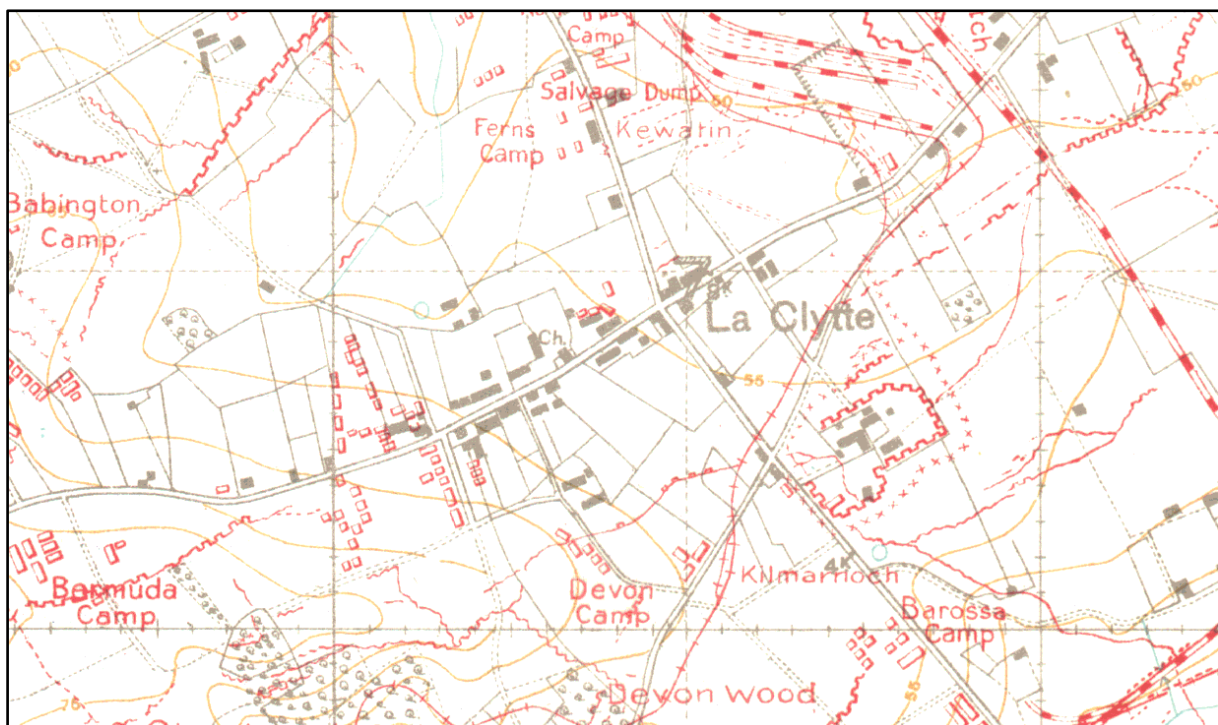
Figuur 20 Uitsnede uit de kaart van Popp (bron: geopunt.be).

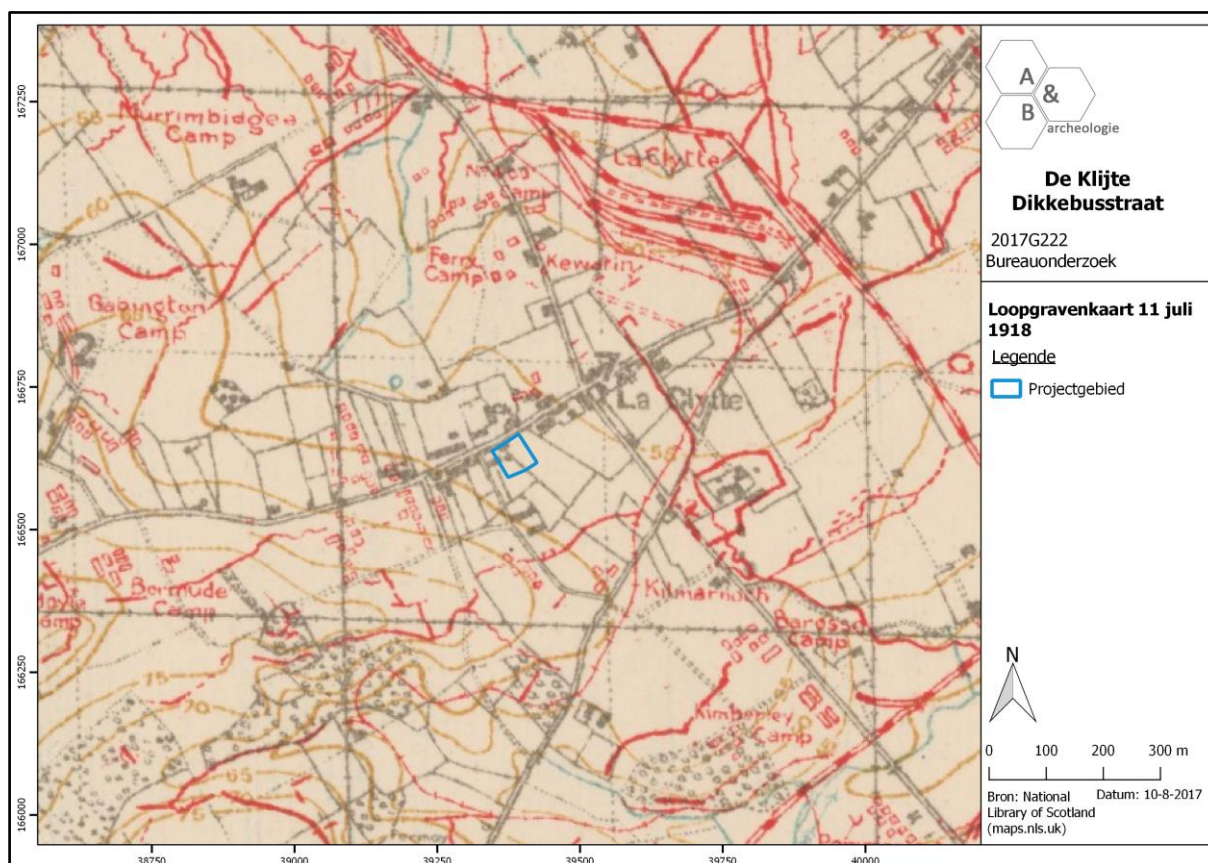
Figuur 21 Uitsnede uit de Topografische kaart van 1885 (bron: cartesius.be en NGI).

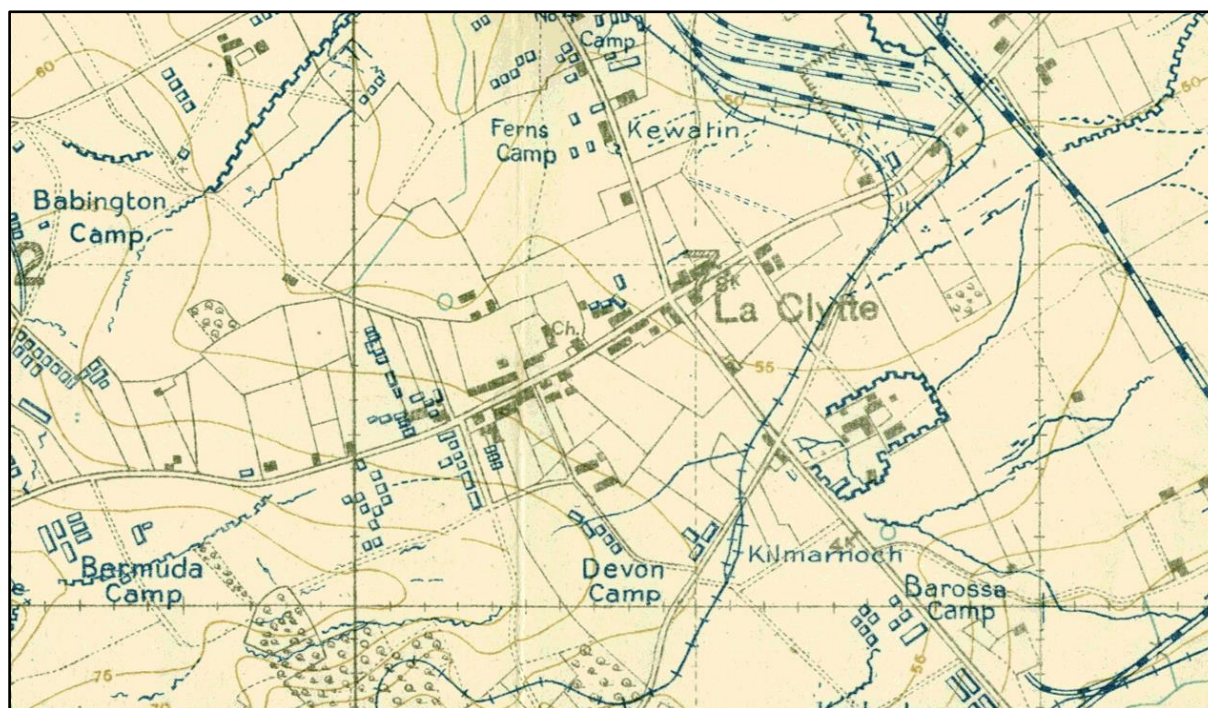
Figuur 22 Uitsnede uit een Britse loopgravenkaart met zicht op de slag rond Mesen op 7 juni 1917. De Klijte ligt in het hinterland (zwarte cirkel: bron: Linesman DVD 20).

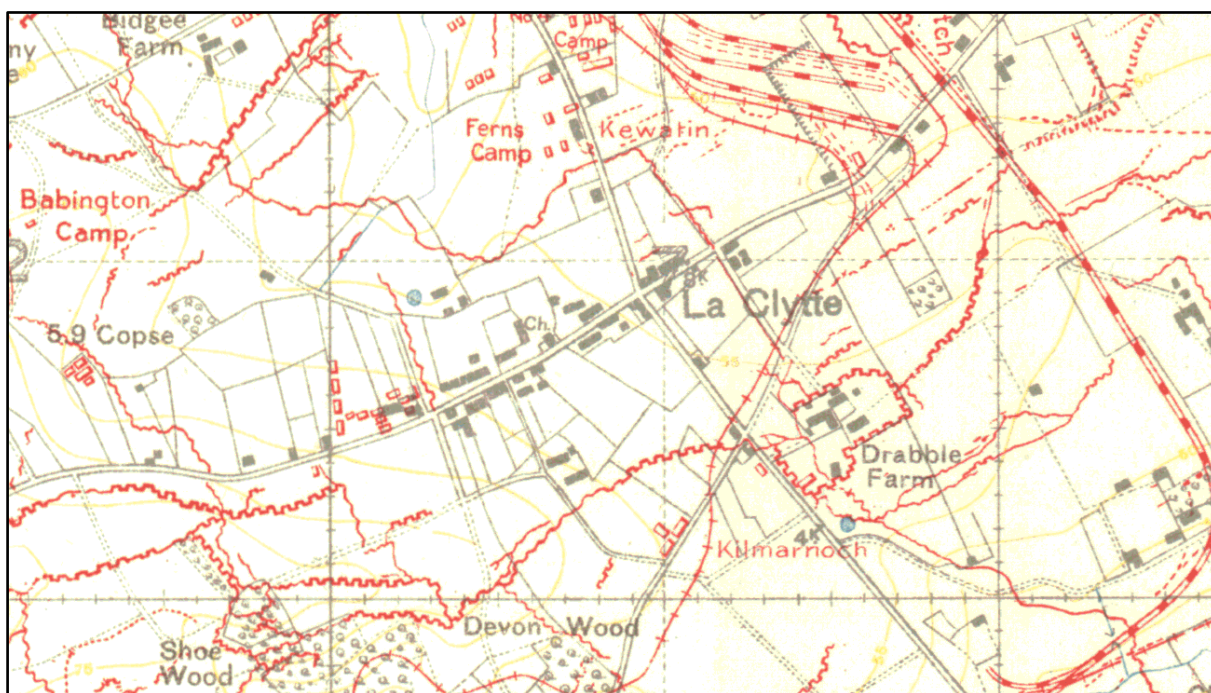
Figuur 23 Uitsnede uit de loopgravenkaart van 6 juli 1918 met zicht op Britse barakken ten westen en zuiden van het plangebied (bron: Linesman DVD 10).

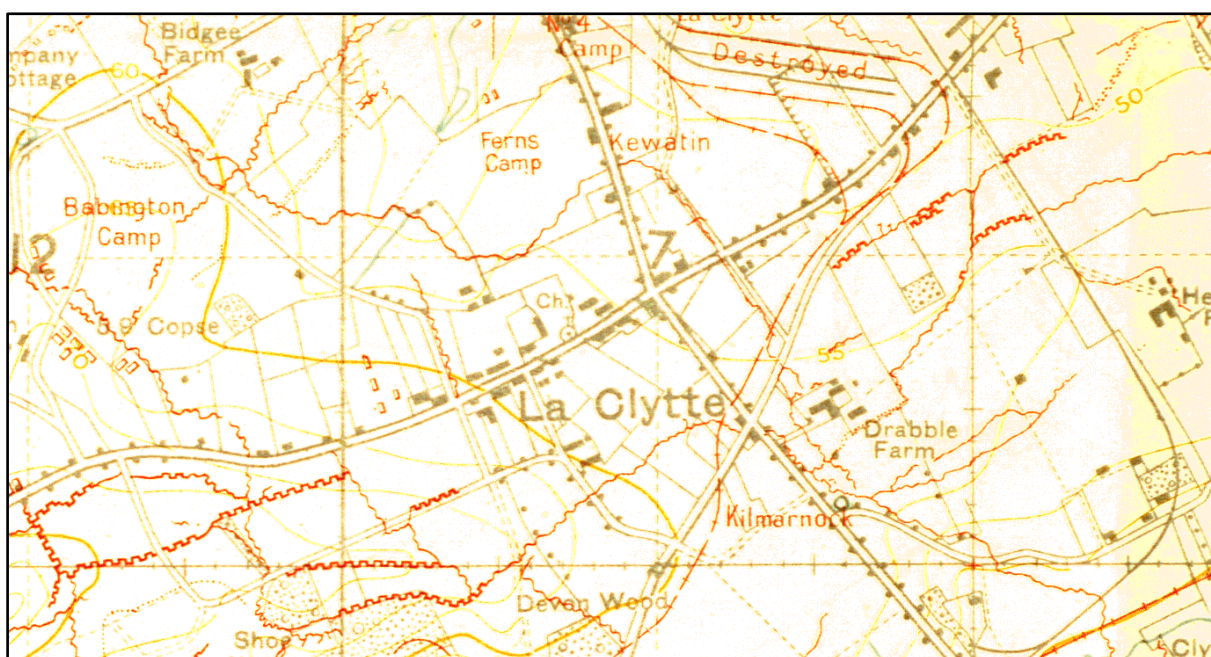
Figuur 24 Uitsnede uit de loopgravenkaart van 11 juli 1918 met zicht op Britse barakken ten westen van het plangebied (bron: Library of Scotland).

Figuur 25 Uitsnede uit de loopgravenkaart van 19 mei 1918 met zicht op Britse barakken 'Devon Camp' ten westen en zuiden van het plangebied (bron: Linesman DVD 10).

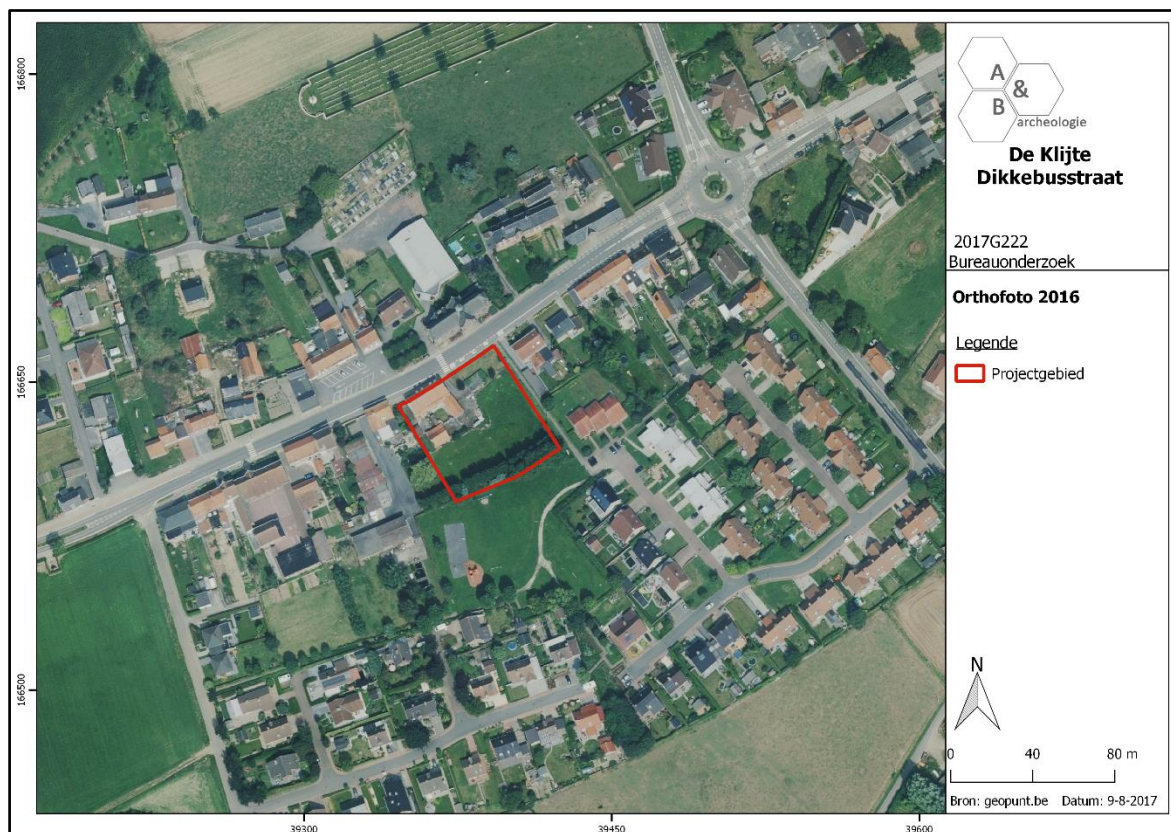
Figuur 26 Uitsnede uit de loopgravenkaart van 11 augustus 1918 met zicht op Britse loopgraven ten zuiden van het plangebied (bron: Linesman DVD 10).

Figuur 27 Uitsnede uit de loopgravenkaart van 19 september 1918 met zicht op Britse loopgraven ten zuiden van het plangebied (bron: Linesman DVD 10).

Figuur 30 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1990 (bron: geopunt.be).

Figuur 31 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2016 (bron: geopunt.be).

2.5. Archeologische situering

Op de Centrale Archeologische Inventaris worden in de omgeving van het projectgebied een beperkt aantal archeologische sites of locaties aangegeven. Het beperkte aantal toont duidelijk aan dat De Klijte naar archeologische waarde nog eerder onbekend is. Wel dient opgemerkt te worden dat het plangebied zich binnen de oorspronkelijke kleine dorpskern of gehucht bevond, tegenover de in oorsprong 15de-eeuwse kerk/kapel.

Ten noorden van het plangebied wordt CAI ID 158042 aangegeven⁹. Door de Diggers werd hier een ronde houten waterput van 9m diep en 1,6m diameter teruggevonden. De put bestond uit geprefabriceerde houten halvemaanvormige elementen met ijzeren beslag en kan gedateerd worden in de Eerste Wereldoorlog. Mogelijk behoort deze tot het Britse Ferns Camp zoals aangegeven op de loopgravenkaarten.

Ten zuidwesten van het plangebied werden bij een geofysisch onderzoek aan de Brulozestraat verschillende structuren herkend uit de Eerste Wereldoorlog (CAI ID 160196)¹⁰. Het gaat onder meer om een kronkelende loopgraaf die het gebied van oost naar west doorsnijdt, explosieven en een mogelijke rechthoekige fundering van een bunker.

Verder naar het noorden zijn nog een aantal locaties op te merken in de velden rond Dikkebus waarbij tijdens metaaldetectie vondsten werden aangetroffen uit de Eerste Wereldoorlog waaronder insignes, naamplaatjes en allerhande klein materiaal. De vondsten werden gedaan en ingevoerd door Johan Dils.

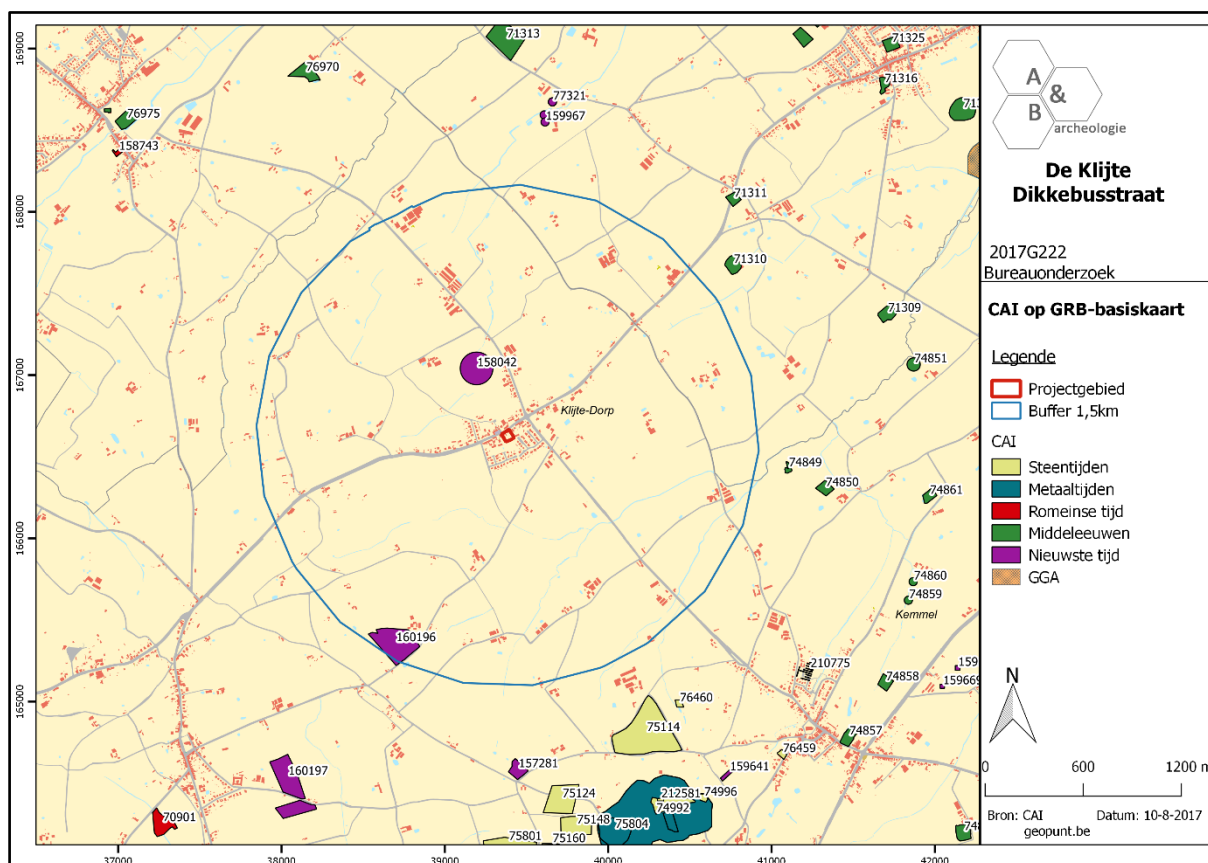
In de ruime regio zijn ook diverse sites met walgracht aanwezig waarvan enkele teruggaan tot de late middeleeuwen.

Verder naar het zuiden toe bevindt zich de Kemmelberg (CAI ID 74992) waarbij de oudste vondsten teruggaan tot het middel-paleolithicum. Daarnaast werden sporen en structuren teruggevonden die teruggaan tot de ijzertijd. De sporen wijzen op een Keltisch oppidum met zichtbare wallen en grachtresten. De impact van de oorlog brachten veel verstoringen aan deze prehistorische bewoningskern. Sporen uit de Romeinse tijd werden ook geattesteerd ter hoogte van de zuidelijke helling.

Het archeologisch kader toont een aanzienlijke kans op het aantreffen van sporen uit de Eerste Wereldoorlog. De cartografische bronnen en loopgravenkaarten geven structuren aan in de directe omgeving, waaronder een kamp ten westen en zuiden van het terrein. Voor de oudere periodes kunnen er geen uitspraken gedaan worden. Wel bevindt het plangebied zich binnen de oude dorpskern tegenover de kerk. Sporen op de Kemmelberg wijzen op een dense menselijke aanwezigheid vanaf het midden-paleolithicum. Het is niet uitgesloten dat op de uitlopers van de heuvelrug ook bewoning aanwezig is.

⁹ Van Wanzeele 1996

¹⁰ Van Meirvenne 2012

Figuur 32 Uitsnede uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) (bron: geopunt.be en CAI).

3. Synthese

3.1. Archeologisch verwachtingspatroon

Op basis van de bureaustudie kan volgend verwachtingspatroon vooropgesteld worden:

- Op basis van de 18de- en 19de-eeuwse cartografische bronnen kan gesteld worden dat er geen bewoning aanwezig was binnen de grenzen van het plangebied. Het terrein maakt op die moment deel uit van een boomgaard en bevindt zich binnen de oude dorpskern van De Klijte. Pas rond het midden van de 19de eeuw wordt een boerderijtje ingepland tegen de straatzijde. Het achtererf blijft in gebruik als weiland. Heden ten dage zijn twee halfopen woningen aanwezig met stallingen in het noordwesten en een lage stalling in het noordoosten. De rest van het gebied is weiland.
- De loopgravenkaarten geven geen structuren aan binnen het plangebied maar wel in de directe omgeving waaronder een kamp aan de westelijke en zuidelijke zijde.
- Voor de periode voor de 18de eeuw zijn geen bronnen beschikbaar waardoor de aan- of afwezigheid van een archeologische site niet kan gestaafd worden.
- Het terrein is voor het grootste deel onbebouwd en ingenomen als weiland. Er zijn geen aanwijzingen dat hier verstoringen hebben plaatsgevonden. Ter hoogte van de twee halfopen woningen zullen enige verstoringen in de bodem hebben plaatsgevonden. Één van de twee woningen is voorzien van een kleine kelder. De stalling in het noordoosten zal een minimale impact in de bodem teweeggebracht hebben.
- Op archeologisch vlak kan gesteld worden dat er zekere archeologische waarde aan het terrein kan gegeven worden. Enerzijds is de ligging in de oude dorpskern tegenover de in oorsprong 15de eeuwse kerk/kapel een belangrijk gegeven. Anderzijds is in de regio weinig archeologisch onderzoek gebeurd. De enkele gekende sites geven sporen en vondsten aan uit de Eerste Wereldoorlog. Wel bevindt zich op enkele kilometer ten zuiden van het plangebied de Kemmelberg waarbij de afgelopen decennia vondsten werden aangetroffen die opklimmen tot het midden-paleolithicum. Een belangrijk gegeven vormt de aanwezigheid van een versterkt oppidum uit de metaaltijden. Op de zuidelijke flank werden resten van Romeinse aanwezigheid teruggevonden. Mogelijk ligt De Klijte nog in de invloedssfeer van deze regio en kunnen sporen uit deze periodes aangetroffen worden.

3.2. Afweging verder vooronderzoek

Bij de afweging voor een verder vooronderzoek worden alle gegevens van de bureaustudie geëvalueerd om zodoende een uitspraak te kunnen doen. In eerste instantie wordt gekeken naar de methodes met geen of het minste impact in de bodem. Deze onderzoeken vallen onder de noemer 'verder vooronderzoek zonder ingreep in de bodem' (landschappelijk bodemonderzoek, geofysisch onderzoek en veldkartering/metaaldetectie). Indien uit deze onderzoeken de afwezigheid van een archeologische site niet gestaafd kan worden, dient men verder over te gaan tot een 'vooronderzoek met ingreep in de bodem' (verkennend en waarderend archeologisch booronderzoek, proefsleuven

en proefputten). In het geval een archeologische site aanwezig is, dient men eerst te proberen deze *in situ* te behouden. Indien dit niet mogelijk is, is een verdere opgraving noodzakelijk.

Binnen het plangebied zullen 8 halfopen bebouwingen worden opgericht, nadat de huidige woningen worden gesloopt. Bij de nieuwe woningen worden nutsvoorzieningen aangelegd en wordt ook een nieuwe weg voorzien. De werkzaamheden zullen een aanzienlijke impact hebben over het volledige plangebied waardoor verder archeologisch vooronderzoek noodzakelijk is.

3.3. Verder vooronderzoek zonder ingreep in de bodem

- Landschappelijk bodemonderzoek

Dit type onderzoek heeft tot doel de aardkundige opbouw en ontstaansgeschiedenis van de ondergrond en het landschap te kennen door middel van boringen of profielputten. Met deze methode kan met een minimale impact in de bodem toch heel wat informatie verkregen worden. De methode wordt binnen de archeologie vooral aangewend om het bodemkundig potentieel na te gaan voor de aanwezigheid van goed bewaarde steentijdsites.

Gezien de locatie van het terrein en de bodemkundige gegevens die ter beschikking zijn, is een landschappelijk booronderzoek niet nodig. Er zijn geen aanwijzingen voor begraven archeologische niveaus of de aanwezigheid van een complexe stratigrafie.

- Geofysisch onderzoek

Geofysisch onderzoek heeft tot doel om antropogene fenomenen te onderscheiden van natuurlijk sediment of om een morfologische reconstructie van het natuurlijke landschap te maken, door contrasten in elektrische, elektromagnetische en magnetische kenmerken van de ondergrond te meten. Ook kent deze methode haar nut bij het opsporen van explosieven. Onder dit type onderzoek vallen verschillende opsporingstechnieken: magnetometrie, weerstandsmetingen, grondradar enz.

Deze onderzoeksmethode is niet nodig om uit te voeren aangezien geen aanwijzingen zijn voor de aanwezigheid van sporen en structuren uit de Eerste Wereldoorlog of de aanwezigheid van begraven bakstenen structuren die op te sporen zijn via deze techniek.

- Veldkartering en metaaldetectie

Bij een veldkartering of oppervlakteprospectie wordt een visuele inspectie gedaan van het terreinoppervlak voor de aanwezigheid van archeologisch vondstmateriaal, zoals aardewerk of silexartefacten. Metaaldetectie betreft het opsporen van metalen voorwerpen door middel van een metaaldetector. De toplaag, ca. 20cm diep, wordt hierbij afgezocht door middel van parallelle looplijnen met of zonder een bepaalde tussenafstand.

In dit geval zijn beide onderzoeksmethodes niet zinvol om uit te voeren en kunnen dus buiten beschouwing genomen worden.

3.4. Verder vooronderzoek met ingreep in de bodem

- Verkennend en waarderend archeologisch booronderzoek

Een verkennend en waarderend archeologisch booronderzoek heeft als doel om archeologische sites op te sporen door middel van boringen. Via de boringen kunnen begraven niveaus teruggevonden worden waarin zich bv. *in situ* steentijdartefacten kunnen bevinden. De boringen worden volgens een bepaald grid met optimale spreiding opgesteld.

In dit geval is deze onderzoeksmethode niet van toepassing aangezien geen aanwijzingen zijn voor begraven archeologische niveaus of een complexe stratigrafie.

- Proefsleuven en proefputten

Het doel van proefsleuven en proefputten is uitspraken te doen over de archeologische waarde van de totaliteit van een terrein door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven. Op die manier kan er een optimale inschatting gemaakt worden van het kennispotentieel aangezien deze methode informatie verschaft omtrent verspreiding, bewaring, aard en datering van de aangetroffen archeologische sporen.¹¹

Gezien het archeologische potentieel, de oppervlakte van het terrein en de aard van de geplande werken is een verder vooronderzoek in de vorm van proefsleuven noodzakelijk. Deze proefsleuven kunnen aangelegd worden na de afbraak van de woningen, de bijgebouwen en de stalling. Hierbij dient gelet te worden dat de woningen, bijgebouwen en stalling enkel afgebroken mogen worden tot op het huidige maaiveldniveau.

Het totale terrein is 3225m² groot waarvan 10% oftewel 323m² dient onderzocht te worden door middel van proefsleuven. Aanvullend hierbij moet nog voor 2,5% oftewel 81m² aan kijkvensters, dwars- of volgsleuven aangelegd te worden. In totaal wordt zo 12,5% oftewel 404m² onderzocht. Het sleuvenplan, de richtlijnen en onderzoeksvragen worden voorgesteld in het programma van maatregelen.

3.5. Beantwoording onderzoeksvragen

- Zijn er archeologische of historische gegevens gekend over de site?

Voor het projectgebied zelf zijn geen archeologische gegevens gekend. De historische bronnen geven aan dat het plangebied pas bewoond wordt sinds het midden van de 19de eeuw. Voor de periode van de 18de eeuw zijn geen gegevens gekend. Het terrein bevindt zich binnen de oude dorpskern tegenover de 15de-eeuwse kerk/kapel. Archeologische sites in de omgeving kenmerken zich vooral in

¹¹ HANECA et al. 2016.

vondsten en sporen uit de Eerste Wereldoorlog. De loopgravenkaarten tonen geen structuren aan binnen het plangebied maar wel in de directe omgeving waaronder een kamp ten westen en zuiden.

- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?

Het grootste deel van het terrein blijkt uit de bureaustudie onverstoord en steeds in gebruik als akker- of weiland. Enkel ter hoogte van de twee halfopen bebouwingen in het noordwesten aan de straatkant kunnen enige verstoringen aanwezig zijn. Één van de woningen is voorzien van een kelder. De stalling in het noordoosten zal geen of een minimale impact te weeg gebracht hebben.

- Zijn er landschappelijke factoren die invloed kunnen hebben op de gaafheid van eventuele archeologische sporen?

Er zijn geen aanwijzingen hiervoor teruggevonden.

- Wat is de impact van de geplande werken op het bodemarchief?

De geplande werken omvatten in eerste instantie de afbraak van de bestaande gebouwen en stallingen, waarna een kleine verkaveling van 8 halfopen bebouwingen met wegenis en nutsvoorzieningen wordt ingepland. De geplande werken hebben een aanzienlijke impact op het bodemarchief en bijgevolg het mogelijke archeologische erfgoed.

- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?

De aan- of afwezigheid van een archeologische site kan niet vastgesteld worden op basis van het bureauonderzoek. Echter gezien de historische bronnen en de ligging van de site in de oude dorpskern is de aanwezigheid van archeologische sporen reëel.

- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

In eerste instantie dienen de huidige woningen, de bijgebouwen en de stalling afgebroken te worden. Hierbij is het van belang dat deze afgebroken worden tot op het huidige maaiveldniveau en dat de funderingen blijven zitten tot na de afronding van het archeologisch onderzoek. Ook eventuele overtollige struiken en boompjes mogen verwijderd worden, maar enkel tot op het maaiveldniveau.

Na de afbraak volgt een proefsleuvenonderzoek over het volledige plangebied. Dit onderzoek bestaat uit vier parallelle sleuven volgens een NW-ZO oriëntatie. De sleuven hebben als doel om het archeologisch potentieel van het terrein in kaart te brengen. Zijn er archeologische sporen aanwezig?

Behoren deze tot één of meerdere periodes? Daarnaast is het ook belangrijk om de verstoringsgraad in kaart te brengen. Zijn de sporen goed bewaard? Kunnen er verstoringszones afgebakend worden? Afsluitend is het belangrijk om alle gegevens samen te beschouwen om zodoende een uitspraak te kunnen doen over het potentieel van het terrein. Hierbij wordt afgewogen of verder onderzoek nodig is in de vorm van een opgraving, over een deel of volledig het terrein, of kan er overgegaan worden tot een vrijgave bij afwezigheid van archeologische sporen.

4. Samenvatting

Het terrein is gelegen in De Klijte, deelgemeente van het Heuvelland (provincie West-Vlaanderen), aan de Dikkebusstraat 43-45 en heeft een totale oppervlakte van 3225m². Binnen het terrein bevinden zich momenteel twee halfopen bebouwingen in de noordwestelijke hoek. De westelijke woning, huisnummer 45, meet 110m² en is nog voorzien van een tweetal bijgebouwtjes (90 en 18m²) vlak achter de woning. De oostelijke woning, huisnummer 43, is L-vormig in oppervlak en meet ca. 150m². In het oostelijke deel aan de straatkant staat nog een lage rechthoekige stalling of schuur van 65m² opgetrokken met bakstenen. De rest van het terrein is ingenomen als weiland. Aan de oostelijke zijde wordt het terrein begrensd door een wandelpad. Kadastraal gezien bevindt het terrein zich op: Heuvelland, afdeling 6, sectie C, perceel nr. 698K, 698N, 668H2, 668W en 668X.

Binnen de grenzen van het plangebied worden twee bodemtypes aangegeven. Het noord en noordwestelijke deel wordt aangegeven als bebouwde zone (type OB) waarbij geen bodemkundige gegevens gekend zijn. Het grootste deel van het terrein wordt als type Lhc aangegeven. Deze bodem kenmerkt zich als een natte zandleembodem met een sterk gevlekte en verbrokkelde textuur B-horizont. Naar het noorden en zuiden toe worden kleiige bodems aangegeven. Deze bodems komen overeen met de Kasteelbeek en de Klijtebeek.

Voor het projectgebied zelf zijn geen archeologische gegevens gekend. De historische bronnen geven aan dat het plangebied pas bewoond wordt sinds het midden van de 19de eeuw. Voor de periode van de 18de eeuw zijn geen gegevens gekend. Het terrein bevindt zich binnen de oude dorpskern tegenover de 15de-eeuwse kerk/kapel. Archeologische sites in de omgeving kenmerken zich vooral in vondsten en sporen uit de Eerste Wereldoorlog. De loopgravenkaarten tonen geen structuren aan binnen het plangebied maar wel in de directe omgeving waaronder een kamp ten westen en zuiden. Wel bevindt zich op enkele kilometer ten zuiden van het plangebied de Kemmelberg waarbij de afgelopen decennia vondsten werden aangetroffen die opklimmen tot het midden-paleolithicum. Een belangrijk gegeven vormt de aanwezigheid van een versterkt oppidum uit de metaaltijden. Op de zuidelijke flank werden resten van Romeinse aanwezigheid teruggevonden. Mogelijk ligt De Klijte nog in de invloedssfeer van deze regio en kunnen sporen uit deze periodes aangetroffen worden.

De geplande werken bestaan uit twee luiken. Het eerste luik omvat het verwijderen en afbreken van de bestaande gebouwen en overvloedige begroeiing (enkele boompjes). Het tweede luik omvat de bouw van 8 halfopen bebouwingen binnen het plangebied, waarbij vier halfopen bebouwingen zich aan de straatkant bevinden (woning 1, 2, 7 en 8). Tussentussen wordt een toegangsweg voorzien voor de vier achterliggende halfopen bebouwingen (woning 3, 4, 5 en 6). De percelen variëren tussen 282m² en 431m². De woningen zelf hebben een oppervlakte rond ca. 85m². Bijkomend worden nutsvoorzieningen (riolering, water, elektriciteit, ...) aangelegd. De geplande werken hebben bijgevolg een grote impact op het bodemarchief over het volledige plangebied.

De geplande werken zullen het volledige bodemarchief verstoren binnen het plangebied. Op basis van deze gegevens dient een verder vooronderzoek te gebeuren in de vorm van proefsleuven over het volledige terrein.

5. Bibliografie

- <https://nl.wikipedia.org/wiki/Heuvelland>
- [https://nl.wikipedia.org/wiki/De Klijte](https://nl.wikipedia.org/wiki/De_Klijte)
- <https://inventaris.onroerenderfgoed.be>
- VAN MEIRVENNE M., 2012, *Geofysisch onderzoek WO I-archeologie*, Rapport Orbit UGent
- VAN WANZEELE P. & BOSTOEN J., 1996, De Klijte 1996 Slagveldonderzoek nabij Brits tentenkamp en een verticale constructie, in: *Historia Flandriensis* 3/3, pp. 17-18

6. Bijlages

- Figurenlijst

Figuur 1 Zicht op de bestaande toestand richting het zuidwesten met links het wandelpad, achteraan de wei, centraal de lage stalling en rechts de twee halfopen woningen.	7
Figuur 2 Uitsnede uit de orthofoto van 2016 met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be). ..	8
Figuur 3 Uitsnede uit het plan 'geplande werken' met de 8 halfopen bebouwingen en met overlay van de bestaande gebouwen in donkere kleur (bron: initiatiefnemer).	9
Figuur 4 Detailplan van twee halfopen bebouwingen (bron: initiatiefnemer).	10
Figuur 5 Zicht op de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI).	11
Figuur 6 Detailopname van de topografische kaart met aanduiding van het plangebied (bron: NGI). ..	12
Figuur 7 Zicht op het kadasterplan met aanduiding van de perceelsnummers (bron: geopunt.be).	12
Figuur 8 Zicht op de bodemgebruikskaart met aanduiding van het plangebied (bron: geopunt.be). ..	13
Figuur 9 Zicht op het Digitaal Hoogtemodel (bron: geopunt.be).	14
Figuur 10 Detailopname van het Digitaal Hoogtemodel met de twee hoogteprofielen (bron: AGIV). ..	15
Figuur 11 Zicht op de Potentiële bodemerosiekaart (bron: geopunt.be).	15
Figuur 12 Zicht op de bodemkaart (bron: DOV).	16
Figuur 13 Ruime uitsnede uit de bodemkaart (bron: geopunt.be).	17
Figuur 14 Uitsnede uit de Tertiair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).	18
Figuur 15 Uitsnede uit de Quartair Geologische Kaart (bron: geopunt.be).	18
Figuur 16 Uitleg bij de Quartair Geologische Kaart; type 2 (bron: geopunt.be).	19
Figuur 17 Uitsnede uit de Ferrariskaart (bron: geopunt.be).	21
Figuur 18 Uitsnede uit de Atlas der Buurtwegen (bron: geopunt.be).	22
Figuur 19 Uitsnede uit de kaart van Vandermaelen (bron: geopunt.be).	22
Figuur 20 Uitsnede uit de kaart van Popp (bron: geopunt.be).	23
Figuur 21 Uitsnede uit de Topografische kaart van 1885 (bron: cartesius.be en NGI).	23
Figuur 22 Uitsnede uit een Britse loopgravenkaart met zicht op de slag rond Mesen op 7 juni 1917. De Klijte ligt in het hinterland (zwarte cirkel: bron: Linesman DVD 20).	24
Figuur 23 Uitsnede uit de loopgravenkaart van 6 juli 1918 met zicht op Britse barakken ten westen en zuiden van het plangebied (bron: Linesman DVD 10).	24
Figuur 24 Uitsnede uit de loopgravenkaart van 11 juli 1918 met zicht op Britse barakken ten westen van het plangebied (bron: Library of Scotland).	25
Figuur 25 Uitsnede uit de loopgravenkaart van 19 mei 1918 met zicht op Britse barakken 'Devon Camp' ten westen en zuiden van het plangebied (bron: Linesman DVD 10).	25
Figuur 26 Uitsnede uit de loopgravenkaart van 11 augustus 1918 met zicht op Britse loopgraven ten zuiden van het plangebied (bron: Linesman DVD 10).	26
Figuur 27 Uitsnede uit de loopgravenkaart van 19 september 1918 met zicht op Britse loopgraven ten zuiden van het plangebied (bron: Linesman DVD 10).	26
Figuur 28 Uitsnede uit de loopgravenkaart van 25 september 1918 (bron: Library of Scotland).	27
Figuur 29 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1971 (bron: geopunt.be).	27
Figuur 30 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 1990 (bron: geopunt.be).	28
Figuur 31 Zicht op het plangebied op de luchtfoto van 2016 (bron: geopunt.be).	28
Figuur 32 Uitsnede uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) (bron: geopunt.be en CAI).	30

